

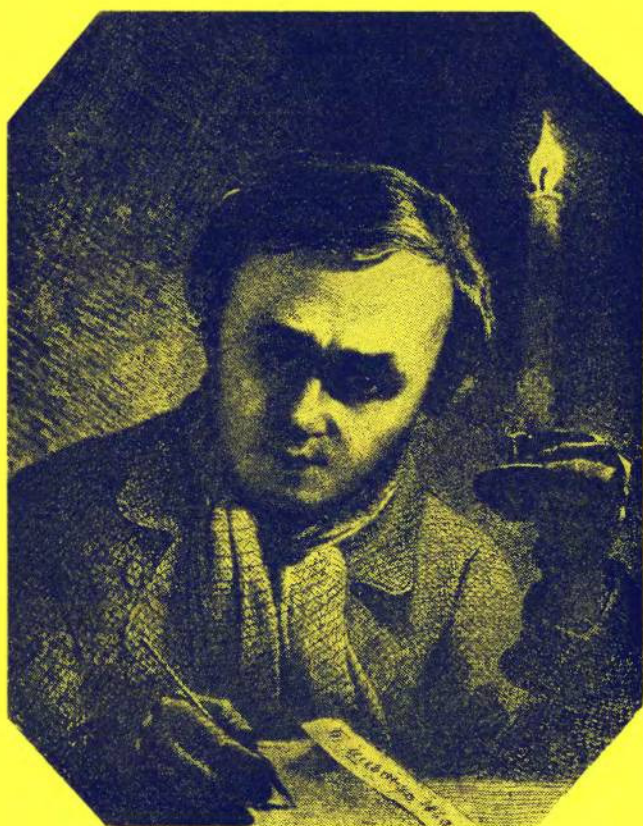

ZHYTTIA I SHKOLA, Ukrainian Cultural and Educational Periodical

Ч. 5 (56-57)

ВЕРЕСЕНЬ-ЖОВТЕНЬ, 1961

РІК VII.

"ЖИТТЯ І ШКОЛА", незалежний орган українського вчителства та батьків у вільному світі. Виходить щомісяця. Відповідальний редактор і видавець д-р Василь **Луців**. Редагує колегія. Мовний редактор Павло **Степ**. Річна передплата — \$3.00

Адреса представництва на Канаду і друкарні:
"ZHYTIA I SHKOLA" — 286 Lisgar St. — Toronto 3, Ont., Canada.

Адреса Редакції і видавця:
"ZHYTIA I SHKOLA" — Dr. Wasyl Luciw — 35 Day St., New Haven, Conn., USA.

Все редакційне та адміністраційне листування просимо спрямовувати на адресу видавця. Належність за передплати чи оголошення можна вплачувати на адреси наших поодиноких представництв.

З М І С Т :

Кампанія за поширення журналу "Життя і Школа"	1
<i>Проф. Яр Славутич</i> — Розмовний метод навчання української мови	2
<i>Мгр. Т. Горохович</i> — Активізуймо учнів у праці над українською мовою	9
<i>Федір Луців</i> — Причини мовного винародовлення українців в Америці	11
<i>Володимир Мацьків</i> — Роля нашого виховного журналу	14
<i>Педагог</i> — Похвала і кара у вихованні дітей	16
<i>Мгр. І. Боднарук</i> — Український учитель і змінені життєві умовини	17
<i>Д-р М. Л-а</i> — Маркіянова цеголка для школи	20
<i>Павло Степ</i> — Ми непоборні!	20
<i>Л. Киселиця</i> — Українська збройна сила в обороні Європи	22
<i>Ю. Фурманов</i> — Нове в медицині	27
<i>Орест Зірка</i> — На книжковому ринку	29
Дитяча Енциклопедія Українознавства стає дійсністю	30
Відівчився..	31
<i>Юрко Худорлявий</i> — Худі та товсті	32

ПРЕДСТАВНИЦТВА "ЖИТТЯ І ШКОЛА":

КАНАДА:

Zhyttia i Shkola — 286 Lisgar St.
Toronto 3, Ont., Canada

Mr. S. Brill
48 Close Ave., Toronto 3, Ont.

Mr. W. Borsuk
174 Roselawn Ave., Toronto 12,

ARKA Book Store — 575 Queen St. W. — Toronto, Ont. — Tel.:EM 6-7061
diasporiana.org.ua

АНГЛІЯ:

Mr. W. Popadyneec
51 Wensleydale Rd.
Bradford 3, York's
Great Britain

АВСТРАЛІЯ:

Mrs. L. Mychajliw
47 Argyle St. — St. Hilda Vic.
Australia

**"ЖИТТЯ І ШКОЛА" ЦЕ ЄДИНИЙ ВИХОВНИЙ ЖУРНАЛ
У ВІЛЬНОМУ СВІТІ.**

**СПОВНІТЬ СВІЙ ОБОВ'ЯЗОК — ВПЛАТІТЬ СВОЮ НАЛЕЖИ-
ТІСТЬ ТА ПРИЄДНАЙТЕ НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ.**

Заголовок обкладинки — "Життя і Школа" — виконав артист-маляр
Микола Битинський

ЖИТТЯ І ШКОЛА

ZHYTTIA I SHKOLA, Ukrainian Cultural and Educational Periodical

Ч. 5 (56-57)

ВЕРЕСЕНЬ-ЖОВТЕНЬ, 1961

РІК VII.

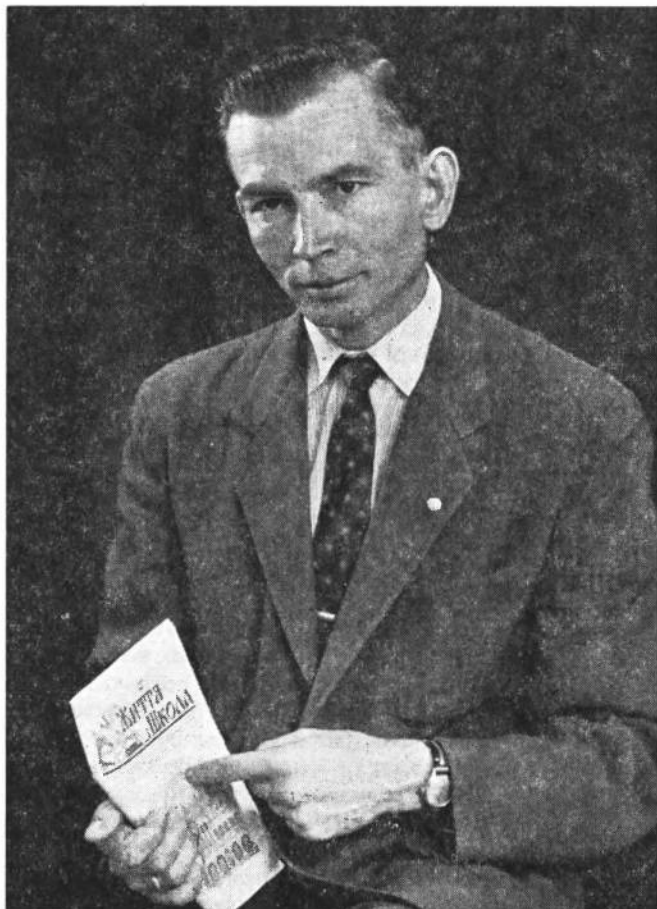
КАМПАНІЯ за поширення журналу "ЖИТТЯ І ШКОЛА"

З місяцем жовтнем починаємо велику кампанію за поширення єдиного виховного журналу в діаспорі—"ЖИТТЯ І ШКОЛА".

1. Звертаємось з проханням до наших читачів і післяплатників, щоб вирівняли залеглість за попередні роки і вплатили передплату за 1961 р.

2. Наша основа — це передплата і тому проголошуємо конкурс на розігражку цінних нагород для нових передплатників і для тих наших читачів, що таких зголосять в редакцію.

3. Якщо при Вашій підтримці дістанемо відповідну кількість передплатників, наш журнал в наступному році виходитиме щомісяця.

Д-р ВАСИЛЬ ЛУЦІВ

КАМПАНІЯ ЗА ЖУРНАЛ "ЖИТТЯ І ШКОЛА" ЦЕ СПРАВА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ — ПОДБАЙТЕ, ЩОБ НАШ
● ЖУРНАЛ БУВ У КОЖНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ РОДИНІ! ●

Проф. д-р Яр Славутич

Розмовний метод навчання української мови

(Доповідь, виголошена на VI-ій конференції ОУПК 26-го серпня 1961-го року в Торонті)

Методика навчання завжди зумовлюється певними обставинами. В Україні навчання грамоти починається з того, що діти вже знають і вживають кожного дня. Досить переглянути букварі Л. Дєполовича та Н. Гов'ядовської, щоб переконатися в тому, що це підручники для україномовних школярів. Те саме треба сказати й про "Український буквар" д-ра Костя Вагилевича, в якому ролю слів часто виконують малюнки, при чому, раніше не пояснені. Напр., на стор. 18 букваря Вагилевича, отже на початку книги, зустрічаємо такі речення:

У тата є (+ малюнок сокири).

У мами є (+ малюнок віника).

Учень додає відповідні слова, себто перекладає гієрогліф. Ясна річ, такий метод навчання природний і не викликає жодних застережень, якщо дитина живе в оточенні української мови і, самозрозуміло, знає згадані або сугеровані слова зі щоденного вжитку.

Так ми приходимо до питання, чи наші діти мають україномовне оточення. Якщо ж ні, то який метод навчання застосовувати? Метод Дєполовича - Гов'ядовської - Вагилевича чи якийсь інший? Перш за все, треба сконстатувати, що живемо в оточенні не української, а англійської мови. Якщо батьки вдома щодня говорять по-українському, діти знають і практично вживають нашу мову. Навіть знають її краще, ніж англійську — звичайно, в дошкільному віці. Як тільки дитина переступить поріг канадської чи американської школи, де вона проводить п'ять днів на тиждень (до цього додаємо ще англломовну вулицю), справа різко змінюється: на перше місце висувається англійська мова, українська відступає на задній план. Ні українська стихія в родині, ані рідна школа чи тижневі курси українознавства, що б ми не робили, не можуть порятувати першости української мови в наших специфічних обставинах. Таким чином, треба зробити висновок: будучи двомовними, наші діти знають англійську мову краще, ніж українську, вже від сьомого - восьмого року життя. Винятки можуть бути, але їх знайдеться дуже й дуже мало. Я спеціально досліджував цю справу, говорив і з батьками, і з дітьми, маю її також у своїй родині. Як правило, діти українців орієнтуються в англійській мові легше і швидше, ніж в українській.

Який же метод застосовувати для навчання української мови в наших специфічних обставинах? Старий метод Дєполовича — Гов'ядовської, що існує в Україні як природний і самозрозумілий, а також його продовжувач, метод Вагилевича, для успішного навчання української мови в англломовному оточенні не надається. Чому? Тому, що треба спочатку навчити англломовного (або переважно англломовного) учня, як слова "сокира" чи "віник" пишуться й вимовляються, а тоді вже подавати речення за методом Вагилевича. В противному разі учень буде дивитися на малюнок сокири чи віника і не знатиме, як намальовані речі називаються.

До цього треба додати ще одну важливу проблему. Кожна мова

складається зі своєрідних, типових тільки для неї, зворотів чи ідіом. Учні можуть знати всі, або майже всі, слова на означення якогось поняття, але не вміти вживати ідіоматичних висловів. Дуже часто доводиться чути буквально так:

"Я поклав пальто на плечі" (замість "я одягнув пальто").

"Мати поклала чашки на стіл" (замість "мати поставила чашки на стіл") і т. п.

Ще гірше, коли неідіоматичні вислови трапляються в підручниках. Напр., у "Марусі" І. Кириака "телятко риче" (1959, стор. 53), а не "мекає", як це треба сказати нормативною мовою. Там же для початкового навчання рекомендується вислів, із одним неправильним наголосом, "ці-лу днінку" (стор. 37) замість регулярного "весь день"; при чому слова "день" у підручнику "Маруся" взагалі немає. Що ж важливіше для початкового навчання — "днінка" чи "день"? Безумовно, "день"; а "днінка" може почекати аж до третього-четвертого року навчання, якщо буде конечна потреба, зумовлена прислів'ям чи уривком із твору класика.

Таким чином, приходимо до переконання, що для початкового навчання української мови в англomовному оточенні треба давати добірну основну лексику зі щоденного вжитку. Слова, емоційно забарвлені, чи слова синонімічного ряду можна давати лише для тих дітей, що навчаються української мови третій або й четвертий рік. Звичайно, середньо-шкільні юнаки чи студенти університету можуть мати такі слова на другому році навчання чи навіть наприкінці першого.

Тепер звернімося до наших, на мій погляд, найкращих підручників. Я маю на увазі читанки, складені ред. П. Волиняком. Добрий знавець української нормативної мови, Волиняк повизбирував із творів класиків і сучасних письменників зразкові уривки оповідань, віршів, нарисів тощо. Для україномовних школярів це, справді, добрі хрестоматії. Але чи надаються вони для початкового навчання наших переважно англomовних учнів? Я певен, що ні. Найелементарніші вислови зі щоденного вжитку в них незаступлені або розкидані по текстах так, що їх нелегко знайти. Тому учні, що перечитають усі читанки Волиняка, що набудуть, справді, багато знань з української мови та літератури, будуть і далі вживати в щоденній практиці ненормативних висловів типу "я поклав пальто на плечі" (замість "я одягнув пальто"). Хібащо батьки навчать їх цих висловів. На жаль, не всі й батьки говорять нормативною мовою.

Що читанки Волиняка, які б добрі вони не були, а також підручники Шкільної Ради УККА не надаються для наших англomовних (або переважно англomовних) школярів, може посвідчити такий випадок, що стався в моїй присутності. Учениця курсу українознавства в Едмонтоні досить вправно прочитала речення з читанки для другої класи "Барвінок" (1955, стор. 25):

"Страшений, патлатий, важкий ведмідь навідався до них".

Справді, дуже добре, пластичне речення для дитини, що говорить українською мовою. До речі, це з класичного оповідання Марка Вовчка. Але ця десятирічна учениця четвертої класи (пригадаймо, що "Барвінок" призначено для учнів другої класи) зразу ж поставила кілька запитань:

— Що таке "страшений"? Чому не "страшний"? Що таке "патлатий"? Що значить "навідався"?...

На щастя, вчитель був дуже добрий, старий канадець, і дав вичерпні пояснення англійською мовою, але це забрало більш як п'ять хвилин. Подібне сталося з наступними реченнями, в яких були звороти: "спутана птиця", "ручечки у жаху, у страху зчепилися". Тут пояснення забрали вже більше часу... Англомовні учні прочитали ледве пів-сторінки за цілу годину, бо в кожному реченні цього прекрасного оповідання була лише половина зрозумілих, регулярних слів, а решта стала для них непрохідними хащами. Читання гарного оповідання, багатющого скарбами української мови, таким чином, перетворилося в пояснення слів "страшений", "патлатий", "навідався", "жах" і "страх" та яка різниця між ними, "ручечки" і "руки"... Сидячи в кутку класи, я подумав, що це студенти відчитують текст на маянському камені. За поясненнями незнаних, ніколи не чутих слів, згубився зміст цікавого оповідання. Висновок: лексика оповідання для цієї класи була невідповідною.

Після перерви я попросив у вчителя дозволу поставити учням кілька запитань. Я відчинив і зачинив двері і запитав, що я зробив. Ніхто з двадцяти присутніх не знав, як треба було назвати цей процес. Отже, учні не знали, як сказати по-українському: You have opened the door. You have closed the door. Помітивши в одного учня сорочку без гудзика, я запитав: "Що йому треба зробити?" Ніхто з присутніх не вмів сказати: "Треба пришити гудзик". Найкраща відповідь була така: "Треба додати батон".

Уже після лекції ми довго говорили з учителем, і він цілком погодився, що замість читати текстualmente тяжкі оповідання було б значно краще подати цим учням вислови у формі запитань і відповідей, напр.:

- Що ви робите?
- Я зачиняю (відчиняю) двері.
- Що ви робите тепер?
- Я одягаюся (роздягаюся).

При цьому добре використати ще й наочне приладдя, напр., макет годинника. "Котра година?" — питає вчитель, переводячи стрілку, а учні відповідають по черзі: "пів на другу", "чверть на третю", "за десять хвилин четверта", "дванадцять хвилин на п'яту" і т. д.

Таким чином, учитель признав мені рацію, що учні спочатку повинні навчитися елементарних висловів зі щоденного вжитку, а вже потім переходити до читання казок чи оповідань. Коротше кажучи, спочатку треба давати нашим школярам тексти з активними, регулярними словами, а потім, коли учні навчаться елементарно говорити, подавати вже й пасивні — "навідався" замість "прийшов", здрібнілу форму "ручечки" замість регулярного слова "руки" і т. д. і т. п. Гадаю, що й присутні на цій конференції згодяться зі мною, що навчання за методом читання складних текстів, як це робиться в нас майже скрізь, є малим або й ніяким успіхом.

Що ж робити, щоб у наших специфічних імміграційних умовах успішно навчати української мови? Я сам працював п'ять років у школі українознавства в Філядельфії, віч-на-віч бачив недоцільність старого методу, що складається з читання, вивчення граматики і т. п. засобів. Але до 1955-го року я сам не знав виходу з ситуації, що склалася. Саме в цьому році я познайомився з розмовним методом навчання в американській військовій школі мов у Монтереї. Тільки тоді зрозумів його винят-

кову вартість і вирішив написати підручник, який відповідав би всім вимогам саме цього методу. Мій двомовний підручник *Conversational Ukrainian*, що з'явився 1959-го року й швидко розійшовся — це не копія методу, що вживався і вживається тепер у багатьох школах і коледжах Америки й Канади, це лише творча адаптація згаданого методу, відповідне пристосування його до особливостей української мови. Цього року появилось друге видання мого підручника накладом 5.000 примірників.

Розмовний метод навчання полягає передусім у тому, що учень або студент уже з перших днів у класі, як тільки познайомився з абеткою, починає говорити, себто грати ролю, згідно з поданим діалогом. Один із рецензентів мого підручника, проф. П. Ковалів, так висловився про цей метод: "З методичного боку це досить цікаво й зручно, бо під час лекції студенти відразу включаються в жваву розмову" ("Київ", 1960, ч. I. ст. 47). Читання і граматики відходять на задній план, бо, як відомо, граматики завжди була, є і буде для учнів "нудним" предметом.

Діялоги — основа розмовного методу навчання мови. Діялоги будуються так, що учень отримує певну кількість висловів на теми зі щоденного життя: школа, дім, церква, крамниця, сніданки, обіди й вечери, частини тіла, лікар, аптека, пошта, телефон, театр, автобус, авто, музей, полювання, сільське господарство, промисловість, назви днів і місяців і т. д. і т. п. Пізніше, протягом другого й третього року навчання, подаються розмови на теми з історії та географії України, з української літератури й мистецтва тощо. Отже, основні знання про Україну подаються спершу у формі діалогів, а вже потім у формі нарисів чи статей.

Практично це виглядає так: учитель проказує речення; учні повторюють спочатку хором (бо так сміливіше!), а потім поодиноці; учитель шліфує вимову; учень повторює, в разі потреби, двічі або й тричі; після цього, читаючи діалоги, учні грають свої ролі по черзі — один питає, другий відповідає. При цьому треба пильнувати, щоб кожен учень мав змогу питати й відповідати позмінно. Якщо школа має доступ до мовної лабораторії, ролю вчителя може виконувати платівка або тасьма із записом діалогу, на якій є павзи для повторення речень. Ось уривок із діалогу:

МАРІЯ: Що це?

НАДІЯ: Це книга.

М.: Що тут?

Н.: Тут стіл.

М.: Що там?

Н.: Там словник.

М.: Що ви бачите тут?

Н.: Тут я бачу перо.

М.: Що ми бачимо там?

Н.: Там бачимо газету (стор. 11).

Власне кажучи, основна різниця між старим і розмовним методами полягає в тому, що за старим методом починають із граматики, а за розмовним починають розмовою — кінчають граматиною.

Звичайно, кожне з цих речень у моєму підручнику перекладене англійською мовою. Учень має змогу порівняти обидва відповідники — український і англійський, а також запам'ятати ідіоми, напр., "щодо мене" —

as far as I am concerned, "на мою думку" — in my opinion і т. п.

Коли учні опанують основи української фонетики, себто навчатися вимови українських звуків, повторення хором не треба робити. Натомість треба влаштовувати вільні розмови під керівництвом учителя, очевидно, на вже відомі теми діалогів. Завдання вчителя в такому разі — поправляти будову речень і шліфувати вимову.

У моєму підручнику читання подається на другому місці, майже завжди воно перефразовує діалог. Читання, в разі потреби, можна перекладати англійською мовою, але не обов'язково. Аж після цього приходить граматики, очевидно, в дуже спрощеному викладі. На першому — другому роках навчання цього матеріалу вистачає. Повністю граматики подається пізніше — при глибшому й ширшому вивченні української мови. У моєму підручнику наприкінці книги вона пояснюється вже українською мовою.

Чи є в нас посібники для такого розмовного методу навчання, який я, власне, пропагую? Покищо видано лише згаданий підручник, *Conver-sational Ukrainian*, для учнів середньої школи, себто для юнаків і юначок віком 15-18 років. Його можна вживати в коледжі чи в університеті, а також для самоосвіти. Якщо учні вже говорять по-українському, першу частину мого підручника можна з успіхом застосовувати навіть для дванадцятирічних. Це допоможе їм наблизити свою мову до загально усталених сучасних норм, яких, на жаль, не всі вчителі українських шкіл дотримуються. Але я склав уже *Basic Ukrainian* — підручник для тих, що зовсім не знають української мови. Його можуть уживати англомовні восьми-дванадцятирічні діти і дорослі. Сподіваюся, що знайдеться видавець і для цього дуже елементарного підручника, який матиме лише 700 найуживаніших слів.

Я можу приготувати також підручник "Розмовна мова", призначений для україномовних учнів, якщо в цьому буде потреба.

Перевага розмовного методу навчання очевидна й незаперечна. За його допомогою учні навчаються елементарних зворотів української мови, що їх уживаємо кожного дня. Таким чином, українська мова стає активним чинником у родині, на вулиці при зустрічі, в українській крамниці, в клубі, в церкві і т. д. На мій погляд, розмовний метод навчання в умовах двомовності, як також для опанування будь-якої чужої мови, незаступний. Він дуже добрий для інтенсивного навчання. За один лише рік учень або студент навчиться елементарно говорити.

Тепер варто зупинитися на тому, якої розмовної мови навчати. Адже розмовна мова має свої особливості, вона відрізняється від мови красного письменства і від мови часописів. У цій справі не може бути двох думок, — наших дітей треба навчати *доброї нормативної мови й вимови*. Засмічування діалогів чужими словами, невластиві мовні звороти, неправильні наголоси, — усе це тільки шкодитиме українській мові. Якщо ми будемо допускати чужі впливи, наша мова втратить своє індивідуальне обличчя. Таке вже сталося, напр., у Югославії: бачванські й керестурські українці за яких двісті років так засмітили свою лексику і фразеологію, що їхня українська мова фактично стала діалектом сербської мови. Щоправда, цьому сприяла настанова офіційних урядових чинників. Але ж ми живемо на вільній канадській землі, нас ніхто не змушує цуратися чистоти рідної мови.

Існує загроза, що всі оці "віндови" й "гари", "штелси" й "порчі" за якийсь час перетворять і нас на керестурських українців. Уже й тепер спостерігаємо таке дивне явище, що діти соромляться діалекту своїх батьків і цураються української мови. На жаль, у нас не тільки з боку громади, а й з боку мовознавців не має рішучого опору супроти засмічення української мови англійськими покручами. Більше того, знаходяться окремі люди, що пишуть трактати про вплив англійщини, що складають словники з "віндов" і "гар", "штелсів" і "порчів", щоб ними компромітувати себе в очах мовознавців інших країн.

Наспіла вже крайня пора оголосити тотальну війну тим часописам, що узаконюють псування української мови.

Я стою на засадах поміркованого пуризму. Якщо в нашій мові є повнозначні слова "обрій" і "особистий", то нема потреби вживати запозичення "горизонт" і "персональний". Чужі слова можна толерувати тільки тоді, коли в нашій мові немає для них відповідників. Гадаю, ніхто не буде вилучати "авто", "театр", "клуб" і т. п. запозичення, бо вони міцно закоренилися в нашій мові, бо для них покищо немає чисто українських відповідників. Можна лише бажати, щоб наші письменники й мовознавці створили такі слова, як чехи — divadlo, а серби — "позорище" на означення театру. Тим часом, треба задовольнятися тим, що вже усталилося.

Мова підручників повинна бути чиста, зразкова і традиційна. Не можна допускати до діалогів і маловідомих новотворів. Це вже царина красного письменства. Коли новотвір стане загально вживаним, тільки тоді можна дати йому право громадянства. Інакше наші діти повиростають, пойдуть в Україну і не розумітимуть українців.

Фразеологія — не менше важлива ділянка, ніж лексика. Ще й досі покутують у нас такі вислови: "книги на українській мові" (русизм) і "книги в українській мові" (полонізм і германізм). Тим часом, чисто українським відповідником є вислів "книги українською мовою". Подібних прикладів можна навести безліч. І це в той час, коли навіть у Києві, не зважаючи на русифікаційний тиск, українські мовознавці дають добрі нормативні словники та інші мовознавчі праці. Маю на увазі передусім "Словник наголосів" М. Погрібного і "Короткий словник синонімів української мови" П. Деркача. Звертаю також увагу на те, що в київській "Вітчизні" друкуються багатющі матеріали до синонімічного словника, зібрані А. Багметом, а в харківському "Прапорі" І. Вирган та М. Пилинська вміщують просто неоціненний "Російсько-укрїнський фразеологічний словник", де широко використовують кращі здобутки українського мовознавства. Так, у боротьбі проти російського комуністичного займанця наші письменники та мовознавці жертвовно трудяться над збереженням багатства української мови, над її закономірним розвитком. Нашим учителям треба використовувати осяги братів і сестер в Україні, очевидно, відкидаючи накинені Московю ворожі ідеологічні настанови.

Справа правопису — дуже болюча справа. Про його унормування найбільше кричать ті часописи, що йдуть самопасом, не дотримуючись жодного правопису. І це в той час, коли правописні норми 1929-го р., складені спеціально створеною комісією, відповідають українській ортоепії, а також морфології та синтаксі. Як свідчать учасники, цей правопис творився у вільних умовах. Треба лише внести деякі поправки до правопису чужомовних слів та географічних назв. Можна навіть видати якийсь

порадник у цій справі. Уявімо собі, що УВАН чи НТШ видадуть поправлений правопис. Чи будуть його дотримуватися? Біда в тому, що в нас є багато малописьменних редакторів і вчителів, які міряють українську мову мірилом свого загумінку: моя мати, мовляв, так не говорила.

Хочу тут зазначити, що й моя мати-херсонка не говорила так, як вимагає нормативна мова. Вона називала яйця лише "крашанками", хоч вони були білі; "яйця" були для неї сороміцьким словом. Коли ж я поправляв її, то вона дуже гнівалася і кричала на мене: "Мусю тя набити" (замість "Мушу тебе набити"). Якщо ж я не захищаю мови своєї матері, хоч яка вона мені рідна й дорога, і вже зі шкільної лавки прагну вживати тільки нормативної мови, то чого не роблять цього інші? Я поступився "херсонським" діялєктом заради загальноукраїнської норми. Це дає мені підставу вимагати й від упертих захисників галицького загумінку, щоб вони також поступилися. До речі, так званий галицький загумінку у Галичині, мабуть, уже й не існує. Нове покоління більш як 15 років навчається нормативної мови й вимови — деструктивні польсько-німецькі на шарування там уже назавжди вимирають.

Взагалі кажучи, мовці центральних і східних земель більше дбають про нормування мововжитку, ніж мовці західних земель. У 1937-му р. я, тоді дуже молоденький студент, збираючи фольклор по Україні, записав на Полтавщині від старої-престарої бабусі буквально так: "ВсЕньке нЕ-бо задубАсилось — моквА будЕ" (усе небо захмарилось — буде дощ). У цьому реченні нормативне лише одне слово "небо", а решта — діялєктні. Але тепер жодному освіченому полтавцеві не спаде на думку обороняти мову й вимову згаданої бабусі, бо здоровий глузд підказує, що її мова — не норма мововжитку. Натомість, мовці західних земель менше згідливі, бо ще й досі переважно не визнають того, чого не чули в своїх селах.

Ясна річ, таких слів, як "моква" і "задубасилось" не можна допускати до діялогів при навчанні за розмовним методом. Для них є інше при становище — українська діялєктологія.

Учасники конференції напевне вже помітили, що поруч з'ясування розмовного методу навчання я висловив кілька думок і з приводу наших завдань узагалі. Я не пропоную заборонити старий метод навчання, що складається з "зубріння" граматики й читання. Якщо знайдуться серед нас уперті консерватисти, захисники старого, нехай продовжують навчати по-старому. Можуть появитися серед нас і творці нових, ніколи нечуваних, запроваджень. Що більше методів, то краще — більший вибір. Отже, повторюю, я не пропоную завести розмовний метод навчання як єдиний, універсальний, що має назавжди витиснути інші методи. Я лише вказую на його виняткову вартість, на його виняткову ефективність у наших імміграційних обставинах. Сама логіка підказує, що розмовний метод навчання доцільніший за інші, зокрема при початковому навчанні в обставинах двомовности. Це розуміють, можливо, підсвідомо, також інші педагоги. Напр., Вагилевич, пропонуючи "фонологічний" метод, робить широкий крок у напрямку до розмовного методу навчання.

Гадаю, що цих кілька думок у моїй доповіді, яку я подаю на розгляд учасників конференції Об'єднання Українських Педагогів Канади, не проминуть без відгуку, а викличуть зацікавлення, бо треба ж рятувати

МЕТОДИКА І ШКІЛЬНА ПРАКТИКА

Мгр. Т. Горохович

Активізуємо учнів у праці над українською мовою

Явище, що більшість учнів, закінчивши початкову Рідну Школу не володіють настільки українською мовою, щоб свobodно висловитись в поточній розмові чи написати правильно не складне письмо, всім відоме. Тому учителям треба шукати все нових способів, щоб допомогти дитворі мову засвоїти. Одним із засобів праці над мовою є конкурси живого і писаного слова.

Притаманна дітям охота пописуватися об'являється вже у дошкільнят. У наших родинах популярний звичай вивчати малих дітей віршів, пісень. Але заник, на жаль, гарний спосіб праці над дітьми — улаштування в домах дитячих представлень, концертів. Бажання дітей виступати перед старшими треба використати у праці Рідних Шкіл, улаштуваючи конкурси живогра та писаного слова, за яких вони могли б виявити не тільки свої мистецькі здібності, але й передовсім вчитися мови. Під час підготовки конкурсів є багато нагод спонукати учнів вчитися поезій, звертаючи увагу на вимову, наголос, на логічність вислову і на мистецьке виконання, словом на ті елементи, що розвивають культуру мови. Конкурси заохочують до участі загал учнів (і їх батьків також, які в цій справі можуть дуже багато допомогти), заставляють учителів прикладатися до праці над мовою, збуджують амбіції самої школи, тобто створюють нагоду, щоб звернути увагу учнів на проблеми мови, її чистоти та краси. Підготовка до нього витворює атмосферу, в якій увага і переживання учнів мимоволі в'яжуться з українством.

Організацію конкурсів треба зачинати вже з початком шкільного року. Підготовою її займаються учителі — провідники клас, а, крім того, спеціальна комісія, що організує і проводить конкурси. Коли в даному місті є більше як одна школа, тоді конкурси відбуваються поміж учнями різних шкіл. Коли ж доводиться змагатися самій школі ввнутри, тоді конкурс відбувається поміж учнями однієї класи, чи поміж учнями різних клас, але приблизно віком однаковими. Вірші до змагань треба підбирати відповідно до віку. Добиранням віршів займається організаційна комісія. Вона теж підготовляє приміщення, інформує про вимоги змагань, організує журі (найкраще, коли воно складається з учителів, але з мистців

масовий відхід українських дітей від української мови, від своїх батьків, від українства взагалі. В цьому винні наші обставини, винні й ми самі, що не можемо затримати наших дітей при собі. Зокрема я дуже хочу, щоб із мою доповіддю познайомилися батьки, бо тільки при співпраці родини й школи ми зможемо зберігати й розвивати українську мову, спадщину предків, найдорожчий скарб української нації.

слова, працівників пера, поетів, письменників, тобто тих, що займаються проблемами мови). Підготовка повинна проходити планоно, систематично й ділово, бо тільки за таких умов учні будуть відчувати повагу до справи. Учителі, що підготовляють учнів до конкурсів, повинні самі познайомитися із засадами доброго виголошування поетичного слова, щоб правильно навчити учасників виголошувати й інтерпретувати даний вірш. Якщо йде про конкурс писаного слова, підготовка його мусить бути справді дуже дбайлива і солідна. Змагаються учні з однакових класів у писанні за правилами граматики, згідно з вимогами програми даної класи. Старші учні пишуть на вільні теми, історичні, географічні, тобто змагаються у свободнім висловлюванні своїх думок українською мовою. Саме те, що конкурс подає дитині конкретну ціль — здобути якнайбільше точок, а може й нагороду, стимулює їх куди більше до вивчення віршів як до одержання свідоцтва, яке дуже часто не є вірним відзеркаленням справжнього знання мови учнів.

На досвіді відбутих конкурсів живого й писаного слова можна зробити такі висновки: час відбування конкурсів не на закінчення шкільного року, але в березні перед святом Шевченка. Конкурс можна пов'язати із святкуванням Шевченкових роковин у Рідних Школах. Відбувати конкурс найкраще групами, тобто I-II, III-IV, V-VI і VII класи окремо. Для надання самому конкурсові святочної форми і діловості й методичного викінчення треба мати мало учасників, щоб виступ кожного з них журі могло докладно і спокійно обговорити й оцінити. Може краще не давати вислідів конкурсу відразу, щоб учні не мусили вичікувати на нього при комісії. Краще їх вислати поштою, чи доручити при найближчій нагоді (на святі Шевченка!).

Щоб змагання у живому слові були цікавими і могли сповняти свою виховну і навчальну ціль якнайкраще, треба кожного року проводити їх під відповідним гаслом: 1961 Шевченківський рік, 1962 — народня творчість (народні казки, пісні, приповідки — для молодших дітей, козацькі думи — старші учні (можна зв'язати цей конкурс із 150-літтям смерті Шашкевича), дальші роки присвятити тематиці: міста України в поезії, релігійна поезія (культ Матері Божої й інших святих), поезії в пошану героїв, поезії про історичні події тощо.

Для старшої шкільної молоді змагання у живому слові проводити у виконанні ролей з драматичних творів (щоб забезпечити творчу ініціативу учнів, допустити свободу у виборі цих ролей самими учнями), брати до уваги творчість прозову і поетичну з нової літератури й сучасних письменників і поетів, що перебувають з нами закордоном й з якими молодь могла б зустрітися. Із середньошкільниками можна відбувати також прилюдні дискусії за американською формою (т. зв. панель), добираючи відповідну тематику, цікаву і близьку молоді, яка могла б мати вироблений погляд щодо неї і самостійно його оборонити.

Конкурси і багато інших форм праці з учнями над збереженням, удосконаленням і шануванням рідного слова можна й необхідно проводити учителям українознавчих шкіл. Починаймо із малих і скромних засобів, віримо, що навіть у наших обставинах культ рідної мови серед молоді можна створити й що молодь вразлива на красу, добро і правду зуміє знайти їх у рідному слові.

Торонто, жовтень 1961

Виховання і навчання

Федір Луців

Причини мовного винародовлення українців в Америці

I

Мова була, є й буде надзвичайно важлива в житті й культурнім розрості кожної нації, бо вона не тільки чинник порозумівання, але й один із найгрізніших засобів в імперіялістичних задумках тієї чи тієї нації. Знаємо, що колишні греки та римляни з своїми політичними підбоями чужих країн приносили туди ще й свої мови. Також знаємо, що в старовину грецька мова вважалася за мову всесвітню. Її вчилися не тільки самі греки, але й інші народи. Згодом, за середніх віків, сильно поширилась латинська мова. Обидві ці мови то здобували собі світове значення, то занепадали: тепер вони "мертві", хоч їх не мало вчать по середніх школах. Їхнє місце заступили інші, новітні мови. Сильні мови: російська, еспанська, французька, німецька, а особливо англійська промощують собі щораз то дальший шлях серед народів.

Так само, як нас старалися знищити мовно й духовно, скажемо, росіяни, так само англійці нищили мову ірландців, шотландців та ін. Тепер англійська мова найбільш уживана в світі, — понад 500 мільйонів людей говорить нею.

Англійська мова росла водночас із ростом Великої Британії. Велика англійська імперія закінчена вже в політично-адміністративнім творенні, але на в мовнім. Мовна експансія продовжується далі всіма методами. Продовжують її не тільки англійці, але всі "English speaking" народи: австралійці, новозеландці, канадійці, американці й ін.

Наша українська еміграція на північному континенті Америки підпадає англізації від канадійців та американців. Ті останні взяли до масової "американізації" своїх чужинецьких груп із великим заповзяттям.

Виходячи з "американської точки зору", американці почали масову американізацію з суто оборонних причин. Тисячі книжок написано вже на тему американізації. Мені вдалося прочитати декілька з них.

Так, Henry Pratt Fairchild, професор нью-йоркського університету, в своїй праці: "Immigration a World Movement and its American Significance", на стор. 395, виходячи з засади, що "асиміляція є неминуча потреба здорової еміграції", подає причини її. "Ніщо інше, як світова війна, — пише він, — не вчить нас краще про потребу скорої американізації. Ми побачили, що більшість німців, народжених в Америці, почувала значно більше замилювання до Німеччини за останньої війни, ніж до своєї новоприбраної Батьківщини (Америци). Багато їх були готові вести з нами війну тільки тому, що Злучені Держави оголосили були війну проти Німеччини. Навіть як наші спільники чи члени нашої армії, вони представляли надзвичайно трудну проблему нашій військовій команді не тільки через трудність призвичаїтися до американського способу життя, але також з причини ворожнечі чужинецьких груп між собою".

Інша авторка, Miss Frances Kellor, у своїй книжці: "Straight Ame-

гіса” (Одноцільна Америка), пише (ст. 277) таке: “Завдяки війні ми звільнилися від думки, що ми злучена нація... Ми нації, розкинені по континенті”.

I. Bowman, також професор нью-йоркського університету, подає на стор. 694 цікаву таблицю в своїй книжці: “The New World”. Із 48 штатів у Злучених Державах чужинців мають:

4 штати мають	35%	людности
10 штатів	25%	“
10 “	15%	“
7 “	10%	“
5 “	5%	“
12 “	1%	“

Він нарікає, що “з-поміж 125.000.000 американців-горожан, управнених до голосування, тільки 5,500.000 чужинців прийняло американське громадянство, а більшість їх зовсім не інтересується ані американським політично-соціальним життям, ані його урядом. Коли ми, — продовжує він, — додамо до неголосуючої класи (себто чужинців, що ще не прийняли американського громадянства) ще тих із обмеженим зрозумінням американського життя, тоді переконаємось, що найменш десять мільйонів чужинців, або 20% дорослих мешканців Злучених Держав, скоріш творять нову проблему, ніж розв'язують її своїм голосуванням” (ст. 238). Належить тут додати, що в Злучених Державах, де всякі важніші питання вирішуються загальним голосуванням, велику вагу звертається на те, хто цікавиться такими справами, а хто ні. Чужинці, звичайно, цим не цікавилися аж донедавна, коли й вони стали наслідувати справжніх американців.

І тут саме лежить причина цілого лиха. Бо чужинець, як тільки перейде набік “американців”, звичайно занедбує все своє рідне... Дуже-дуже рідко буває, щоб він цікавився справами нації, з якої він сам вийшов, і нації, що серед неї проживає. Звичайно справи останньої перемагають, хоч би з тієї простої причини, що він живе серед неї.

Далі автор нарікає (стор. 697), що “чужинецькі групи живуть тільки штучним життям, стало вживають своєї рідної мови, мають свої часописи, провадять свої окремі організації і, що найгірше, стають легковірною жертвою всяких партійних “босів” (провідників)”.

На іншому місці другий автор нарікає, що “навіть третє покоління, народжене з Зл. Державах, не вміє говорити по-англійському”.

З тих, отже, й з багатьох інших причин американці почали тепер свою американізацію через просвіту.

“Імігранти були засипувані викладами, відчитами й літературою”, — продовжує Fairchild у своїй “Americanisation”. Відкрито вечірні школи, а в них заведено легкі, підставові предмети. Найважливішим предметом була англійська мова, і таким способом помалу зникало “чужинецьке назадняцтво”, а американізація щораз то глибше запускала своє коріння в душі й серця чужинців. Праця така, — жаліється автор — не легка, бо в веденні американізації треба не тільки дати досить чужинцеві, але й вирвати все те, що вже мав той емігрант.”

Отже ясно, що ціль американізації — вирвати все те, що досі кожному емігрантові було найдорожче, себто мову, звичаї й любов до свого рідного...

“Коли б так у рідному краю емігранта, — пише далі Mister Bowman, — заведено примусове навчання іншої мови, то він уважав би це за тиранію

уряду. Тут навчання англійської мови — це засіб зробити його добрим громадянином держави”.

II

Вищеподані факти самі ясно вказують на ті великі труднощі, що з ними має боротися наш український емігрант, щоб не підпасти цілковитій американізації, що з усіх сторін суне на нього.

Щоб рятуватися, він мусить найперше мати свої рідні школи, свої організації, й понад усе — вживати вдома тільки своєї рідної мови. Це одне, що могло б урятувати нашу еміграцію від неминучої американізації.

На жаль, у нас в Америці школи навчання рідної мови ведуться зовсім зле, навіть немає потрібних учителів. Багато з них не свідомі свого завдання, не знають навіть, як учити. Я знаю таких учителів української мови в Америці, що замість написати “предсідатель”, пишуть: “присідатель”... Я знаю священників, що говорять свої проповіді по церквах такою “українською” мовою, що годі її розуміти... Багато-багато українців уже не говорять удома по-українському... Ба, навіть інтелігенти, що недавно приїхали з рідного краю, що їм рідна мова повинна б бути особливо дорога, залюбки вживають англійської мови...

А організації наші не дуже то й дбають направити все це грізне лихо, поки ще час. Іноді читаєш звучномовні постанови створити школи для вчителів української мови, але все це — тільки голі слова... Деякі українські часописи в Америці бачать вихід із прикрої мовної ситуації... в редагуванні ще додатку англійською мовою, і таким робом самі хиляться до “американізації”.

Так отже справа української мови в Америці зовсім незадовільна. Треба доконче щось робити, робити негайно, робити всім, поки ще час. Та, на жаль, я не завважив досі, щоб у нас робилось щось поважне проти винародовлення. Шляхетний поклик д-ра І. Огієнка: “Рятуймо нашу еміграцію від мовного винародовлення”, — хоч був передрукований українською пресою, належного відгуку, проте, не зробив... Це найкраще показує, як ми спимо не пробудним сном на мовнім питанні!..

III

З вищенаведених фактів ясно виходить, що американці мають підстави конечно вести свою американізацію. Але й ми, українці, маємо повне право, гарантоване нам конституцією цієї країни, вчитися рідної мови своїх батьків. Нам треба перше всього подбати: 1) Про добрі українські школи. 2) Про відповідні вчительські сили. 3) Про українську літературу. Ми маємо право користуватися в американських бібліотеках українськими книжками. Треба тільки читати, а управа публічних бібліотек спровадить і сама заплатити за наші книжки. 4) Нам треба говорити рідним словом й добре знати свою рідну мову. 5) Конечно читати й скрізь ширити “Рідну Мову”. 6) По змозі мати відділ в “PM” для “Молодих українців в Америці й Канаді”. 7) Вибити собі з голови, що можна бути добрим українським патріотом, не знаючи української мови.

(За “P. M.” ч. 5, 1935 р.)

Спершу зверніть увагу на себе і старайтесь поправити себе перед тим, заки будете справляти друзів своїх.

Тома Кемпійський

Роля нашого виховного журналу

Час, в якому живемо, це не тільки час атомових бомб, штучних сателітів, ракетних подорожей та боротьби за опанування міжпланетарних просторів, але й час великих суспільних та міжнаціональних змін. Коли з одного боку кількість населення земної кулі збільшується з небувалою досі інтенсивністю, то з другого автоматичні машини усувають від праці щораз більше робітників. Коли з одного боку зустрічаємо надмір харчових продуктів та заходи державної влади, скеровані на зменшення продукції, то з другого бачимо, як щораз зростають ряди тих, що їм важко здобути засоби навіть для скромного прохарчування. Коли в одних частинах земної кулі звільняється з неволі велике число народів, які досі не мали змоги жити власним державним життям, то з другого боку темні сили Москви стараються всіма силами поневолити щораз нові народи, які довгі століття втішались самостійністю. В цілому світі бачимо затяжну війну між ідеєю і матерією.

Людина, яку ніби вважається паном світу, стає щораз більше безрадна, осамітнена. Жити серед таких умовин стає щораз важче. Щоб не розгубитися на світових роздоріжжях та не піти за зрадливими гаслами різних темних мафій, теперішня людина мусить бути до життя відповідно приготувана, відповідно вихована. Тільки добре, моральне, релігійне та національне виховання забезпечать нашим дітям щасливе життя, а нашій нації націю на швидке і повне осягнення заповітної мети.

До виховання молодого покоління покликані в першу чергу батьки. Їм стають на допомогу вчителі та інші допоміжні виховні чинники. Треба ствердити, що всі вони стараються виконати свою виховну повинність якнайкраще. Однак в сучасних умовах не вистачає вже ані вроджених батьківських інстинктів, ані набутих у школах знанів з ділянок педагогіки. Події чергуються з великою швидкістю. Назрівають щораз нові виховні проблеми, які треба розв'язувати відразу. Кожне відсуване, а не розв'язане питання, може спричинити великі шкоди для дітей-вихованків, а посередньо, для цілої спільноти.

Незалежно від того, ми, українці, що нас доля викинула з рідної землі, маємо ще й свої окремі проблеми, які мусимо також розв'язувати, по змозі, якнайкраще і в свій час.

Зрадлива доля кинула нас в широкий світ, поміж інші народи світу. Різні держави, приймаючи нових поселенців, мали на увазі свої власні інтереси. Вони хотіли б, щоб ці нові поселенці якнайшвидше втратили своє питоме обличчя, свою окремішність, своє Я і злилися, стопилися з місцевою людністю.

Те, що корисне для держав нашого поселення, — некорисне для нас, як окремої нації, з давньою, самостійною культурою, з окремими бажаннями та окремими цілями.

Усе це разом створює неймовірні труднощі у вихованні. Створюються великі розбіжності, а навіть поважні конфлікти. Щоправда, ці конфлікти позірно на зовні не виступають і їх звичайно не бачимо, та вони існують і часто створюють в душах дітей різні ускладнення.

Щоб не розгубитися в тих труднощах, щоб тримати руку на живчику виховних справ, щоб знайти в свій час правдиву інформацію та пораду у всіх важких виховних проблемах, щоб запізнитися з українською виховною думкою та пізнати історію нашого виховання, нам конче потрібний добре поставлений виховний журнал.

Такий виховний журнал повинен об'єднувати дві групи людей: а) батьків, учителів, духовенство, проводячи молодечо-виховних організацій і всіх, хто має якенебудь відношення до виховання, і б) всіх досвідчених та добре підготованих педагогів та виховників, які, стоячи на сторожі правдивого, творчого виховання, давали б потрібні інформації та добре обдумані поради й напрямні у виховних справах.

Так подуманий виховний журнал був би тим мостом, що об'єднував би всі творчі сили, які своєю систематичною працею, своєю розумною співдією, творили б наше велике "ЗАВТРА".

Виховний журнал міг би стати тією централею, до якої міг би звернутися по пораду кожний батько, кожна мати та кожний інший виховник в усіх трудних виховних справах і одержати її в найбільш задовільній формі. На сторінках такого журналу міг би кожний поділитися своїм виховним досвідом в різних трудніших питаннях, а також продискутувати всі спірні справи, що стосуються виховання нашого молодого покоління.

Український виховний журнал, єдиний у широкому світі поза кордонами рідної землі, редагований згідно з моральними засадами Христової науки та нашими українськими традиціями й світоглядом, повинен відіграти дуже важливу роль у відродженні нашої державности.

Тому наш виховний журнал повинен бути в кожній українській хаті, в канцелярії кожної української школи, в управах кожної клітини виховно-молодечих організацій та в домівках кожної організації, яким не байдуже справа майбутности нашого народу. Цей виховний журнал повинен бути постійно в руках усіх наших провідних чинників, а в першу чергу тих, що в зв'язку зі своїми становищами, чи професією призначені стояти на сторожі нашого Я.

ЗОШИТ

Книга набагато молодша від зошита. Ще за п'ять століть до нашої ери в єгиптян були зошити, зроблені з папірису. У середні віки для письма використовували пергамент. Він був дорогий, і тогочасні учні й студенти часто брали для своїх зошитів пергамент з книг. Паличкою чи якимось іншим гострим предметом вони зчищали з аркушів текст і зшивали їх. Іноді так складалися великі альбоми, переплетені в дошки, вкриті шкірою, з клямкою для замка.

Видатний англійський мандрівник Джеймс Кук, подорожуючи по світу, возив з собою такий альбом, у якому вів щоденник, і замикав його на ключ.

Тільки на початку минулого сторіччя в Європі появились перші зошити з паперу.

Істинно, істинно кажу вам: якщо пшеничне зерно, впавши на землю, не згине, то залишиться одним, а як умре, то принесе багато плоду.

Єванг. Іоан, XII. 24.

БАТЬКИ ТА ДІТИ

Педагог

Похвала і кара у вихованні дітей

На сторінках нашого журналу часто порушувалося це багатогранне питання. Справа виховання вимагає різних підходів до цієї справи. Сьогодні пригадаємо, що дехто з батьків забуває одну основну річ, а саме — про те, що багато з них часто карають своїх дітей, а рідко дають їм признання чи похвалу за добру поведінку. Вони думають, що належне виконання дитячих обов'язків не вимагає похвали чи признання.

Мусимо мати на увазі, що теперішня педагогіка змінила виховну тактику, що сьогодні кладеться натиск на заохоту, на похвалу, а кару за якусь провину відсувається на задній план. Батьки і педагоги мусять заохочувати дітей до добрих діл, часами мусять толерувати дитячі похибки.

Щоб заслужити похвалу, діти намагаються поводитися краще. В цьому допомагає їм батьківська чи учительська толерантність і заслужена нагорода. Похвала додає дітям більше віри у власні сили, збуджує творчу енергію, спонукує їх знову робити те, що дає заслужену нагороду і похвалу.

Звичайно заведено, що батьки нагороджують дітей за добрі діла. Нагород є багато. Перш за все, батьки повинні нагороджувати дітей добрими і цікавими українськими дитячими книжками, спортовим знаряддям, альбомами для поштових марок тощо, в залежності від дитячого зацікавлення. Кожний вручений дитині дарунок мусить бути несподіванкою, бо тільки тоді справляє він дитині велику приємність.

Згадавши за похвалу і дарунки, мусимо з місця застерегтися, що деякі батьки надмірно тим послуговуються. За будь-що хвалять чи нагороджують дитину, а це призводить до того, що дитина не цінить дарунків і не зважає на похвали.

Мені доводилось розмовляти з деякими батьками, котрі за добрі досягнення в науці нагороджували дітей грішми, чи чимсь іншим. Я переконував їх, що добрі успіхи в навчанні дитини це їх обов'язок і нагороджувати за те та ще й грішми, не треба.

Найбільше лиха приносить надмірно застосовувана фізична кара. Модерна педагогіка цілковито вилімінувала фізичну кару, хоч на мою думку, в певних випадках помірна фізична кара потрібна. Яке лихо приносить надмірне карання дитини — кожному відомо. Фізична кара побуджує нервову систему, ламає характер дитини і робить її або ще більш впертою, або безвольною. Якщо дитина в дійсності заслуговує на кару чи догану, то перш за все треба застосувати психічну кару. Для прикладу не пустім дитину за провину бавитися з іншими дітьми, в кіно чи на виставку, замкнім телевізор з улюбленою виховною дитячою програмою тощо, і після дитячої провини ставмося до дитини здержано, холодно, щоб вона відчула свою похибку і поправилася.

Український учитель і змінені життєві умовини

Взявши на себе почесний, але й дуже важкий обов'язок, — учити й виховувати молоде покоління, український учитель несе й велику відповідальність за молоді душі, відповідальність перед Богом і Батьківщиною, перед батьками й перед дітьми, яких доручено його опіці. Тому його особовість, поведінка, знання, освіта, обов'язковість і пильність, а навіть зовнішній вигляд відіграють велику роль в навчальній і виховній праці. Рішальними факторами, які зумовлюють корисні висліди його праці, є теж його ставлення до батьків і їхніх дітей та вміння здобути собі серед них авторитет. Вони бо допомагають йому добирати засоби й методи, які мають вести до тієї мети, яку собі виховник поставив.

Уже сама велика відповідальність, яку бере на себе український учитель, каже, що він мусить собі як слід усвідомлювати своє високе післанництво та бути до своєї праці добре підготованим. Він повинен мати ті риси, якими відзначається вчитель і священник франкової драми "Панські жарти", що теж виконує працю виховника-вчителя. Всяке експериментування на нижніх дитячих душах, вибір учительського звання з кон'юнктуральних мотивів, для наживи й грошей, не мажуть мати місця там, де йде про виховання української молоді. З великим признанням для нашого вчителя мусимо ствердити, що в нас рідко траплялися типи "урокобів" і в загальному незнане в нас те явище, про яке так часто пишуть советські часописи.

Українського вчителя мусять характеризувати любов до української молоді та замилювання до виховної праці. Хто не має цих рис, нехай собі вибирає як іншу професію, тільки не вчительську. Український учитель мусить своїм характером, знанням і методами праці заімпонувати молоді та виробити собі серед неї авторитет. Авторитет учителя це чи не найважливіша річ у праці виховника, бо без нього не може бути успішна ніяка праця в школі. Ми, українці, передусім повинні це зрозуміти, бо ціле наше національне життя шквутьляє якраз через те, що в нас нема авторитету. Як

Важне ще і те, щоб не звертати надмірної уваги на дитячі капризи. Найкраще залишити капризну дитину, бо розрада чи догана батьків часто ще збільшують капризність. Час найкращий лікар...

Несправедливо завдана кара відчужує дитину від батьків і впливає відємно на дитячу психіку. Так же погано діють ті батьки, що карають дитину, а потім ідуть до неї, пестять її і таким способом розкаюються перед дитиною, дозволяючи їй робити все, що вона хоче.

А вже найгірше те, що в деяких родинах немає одностайної виховної лінії у вихованні дітей. Часто-густо зустрічаємось із тим, що батько карає дитину за провину, а мати боронить. Такі батьки підривають свій авторитет і дитина-тиран використовує це і шукає оборони перед карою. Вона іде до батька проти матері чи до матері в оборні перед карою батька. Добре виховання дитини це перш за все моральне, християнське виховання і згода та одностійність у справах виховання, у справах похвали чи кар дитини як батьком, так і матір'ю.

Торонто, жовтень, 1961

не може йти нормально ніяка праця в товариствах і організаціях, коли нема авторитету, як не може бути добра в державі без авторитету, так не можна очікувати добрих вислідів праці в школі, коли вчитель не має авторитету. В нас завелось таке, що кожен уважає себе покликаним говорити про виховні справи, хоч часто не має про них поняття. В нас кожен хоче бути педагогом, забуваючи, що до цього треба мати відповідну освіту й підготовку може ще більші, ніж до звання інженера чи лікаря. Кожен критикує вчителя і то в приявності молоді. Не переборщимо, коли скажемо, що проблема навчання й виховання молоді в школі не буде в нас так довго позитивно розв'язана, як довго батьки й усе громадянство не зрозуміють тієї істини, що авторитету вчителя не вільно їм підірвати. Розумні батьки мусять підтримати авторитет педагога, якщо хочуть, щоб їх діти в школі добре виховалися й дістали глибоку освіту. Це конче потрібне особливо тут, на еміграції, де труднощі в вихованні молоді без порівняння більші, ніж були на рідних землях.

На жаль, дійсність у нас така, що велика частина батьків і громадянства ставиться до праці вчителя байдуже, а то й вороже. І в цьому, може, найбільший трагізм нашого вчителя на скитальщині. Його серце ранило і те, що часто ворогами його праці є його власні учні.

Але, ніде правди діти, частина вини в тому, що в нас на виховному й щкільному фронті не все в порядку, є й по стороні вчителів. Деякі вчителі не здають собі справи з того, що катаклізм останніх кільканадцятьох років відбився на психіці української молоді, а змінені умовини життя зробили решту. Ті вчителі підходять до нашої молоді по цей бік океану зовсім у той самий спосіб, в який підходили на українських землях, і коли ми всі "переставилися" та достосувалися до нового середовища, багатьом учителям на еміграції здається, що вони мають перед собою ту саму молодь, яку вони вчили двадцять років тому. Український учитель на чужині мусить зрозуміти, що підхід до дітей і молоді в нових країнах поселення повинен бути не той, який вони стосували в Рідному Краю. Більша частина нашої тутешньої молоді виїхала дітьми з України й рідної землі вже не пам'ятають. Інші народилися в роки війни в Німеччині та по таборах переміщених осіб. Решта — це вже тут народжені. Вже цей факт говорить, що наша молодь не мала нормальної життєвої атмосфери. Вона забагато бачила й пережила, а через те й передчасно дозріла. Виїхавши за океан, вона опинилася в середовищі, яке не сприяє розвитку дисципліни, послужу й порядку, отже, не мала змоги навчитися систематично працювати. Вона тут часто не має й тепла родинного вогнища, бо батьки цілий день поза хатою, приходять увечорі додому після праці втомлені й не мають сил і часу зайнятися вихованням дітей.

Отже, все те, чого бракує нашій молоді на чужині й чого часто не дає їй батьківська хата, мусить їй дати український учитель. Тому повинен він мати вразливе серце, розуміти молодь і бути ніжним лікарем та тонким психологом. Тільки морально сильний учитель, свідомий своєї великої відповідальності перед Богом і народом, зможе побороти ті важкі труднощі та відповідно виховати українську молодь, що її викинула страшна війна на чужинецький брук. Без тонкої аналізи психологічного світу молоді та глибокого знання тих особливостей, що їх витворило життєве оточення в наших дітей, не до подумання успішна виховна праця українського вчите-

ля на чужині. Коли вже на рідних землях шаблон був великим ворогом учительської праці, то тим більше шкідливий він може бути тут, у країнах нашого розсіяння.

Тільки озброєні глибоким знанням дитячої психіки та надхненні великою любов'ю до молодого покоління народу, що має нас у недалекому майбутньому заступити в усіх ділянках народної праці, зможемо ми, українські вчителі, виконати ту високу місію, до якої ми покликані. Щоденною наполегливою працею різьбитимемо душу української дитини, як та капля води, що безупину жолобить камінь, хоч її праця на око незамітна.

Кінчаючи цю статтю, хочу пригадати колегам уривок із нарису В. Островського "Старий учитель", де автор змалював чудову постать учителя-патріота, який не перестав служити дітям своєї нації навіть тоді, коли страхиття війни й лихоліття народу викинули його поза борт життя ("Учительське Слово", різдвяне число з 1957 року):

"Тридцять три роки він тут служив. Усі пройшли через його школу. Всі, як з криниці, напилися його любови. Всі, як при сонечку, загрили при ньому хоч трохи свою хлопську душу. Всі, як з того вогника, позичили собі світла, що світить тепер у маркітних хатах. Побілів волосся жорстокий час, розгубилася сила по прикрих стежках життя, старість сіла на спину горбом. Блюзнірсько трасла вона тими руками його, що так щедро сіяли тут насіння людяности.

"Ще рік... ще півроку... швидше, бо сили вже мало".

Але радість із смутком мішалась. Коли емеритуря приїде — не буде він більше пестити русяві голівки, не буде дітям книжок роздавати, до світла кликати, про майбутній розцвіт Холмщини оповідати. Не буде вже більше їхнім учителем, — чужим буде самотнім. І сльози, спадаючи на бороду, а потім униз, цілували втомлені руки.

— Діток жаль, як сонця, як квіток восени.

**
*

Наступила на Холмщину війна кривавою п'ятою. За селом, що циганським шляхом пішло на вигнання, пішов і він. Аджеж він учитель, повинен ділити з народом і радість і злидні. І ділив він три роки та разом із селянами вернувся на рідні попелища.

Глянув старий учитель на школу — в ній уже інший учитель і іншою навчає мовою. А він 34 роки тут учив, серце приросло до неї, як до власної. І ось інший...

З хати до хати ходив. Ночував, куди кликали, їв, що давали. За це дітей забавляв, учив рідного слова, що його в школі не вчили".

МЕЖІ ТЕЛЕБАЧЕННЯ РОЗШИРЯТЬСЯ

Цікаву замітку вмістила нещодавно англійська газета "Бірмінгам пост". У ній повідомлялося, що англійські вчені для того, щоб розширити межі телевізійних передач до кількох тисяч миль, запропонували замість радіохвиль використати близькі за довжиною хвилі інфрачервоних світлових променів, відбиваючи їх від штучних супутників Землі.

Як гадають, застосування цього методу може забезпечити надійну роботу багатьох тисяч телевізійних станцій, не займаючи частоти, використовуваної тепер для радіо-зв'язку.

Наслідки проведених досліджень у цій галузі можуть бути здійснені практично протягом найближчих п'яти років.

Українська думьшчра

Д-р М. Ла

Маркіянова цеголка для школи

В цьому році українське громадянство відзначає 150-ті роковини від народження о. Маркіяна Шашкевича — пробудителя галицької вітки українського народу. (Народився Маркіян Шашкевич 6 листопада 1811 року). З цієї нагоди згадаємо і ми цю велику постать на сторінках нашого журналу. Не будемо говорити про Маркіяна Шашкевича вцілому, а обмежимося до тієї ділянки його творчості, яка якнайтісніше пов'язується із характером журналу.

Основною метою Маркіяна Шашкевича було впровадження української мови в різні ділянки національного життя. Шашкевич хотів, щоб ця мова була розговорною мовою не тільки простого народу, але всіх суспільних верств, хотів, щоб її вживали в літературі, в науці, в церкві, в школі. Щоб своїй ідеї надати реальних форм, Шашкевич всюди старається бути прикладом: він розмовляє і проповідує українською мовою,

Павло СТЕП

Ми — непоборні!

Спогади в'ються розбурханим роєм,
Дзвонами й досі у скронях гудуть—
Про незабутніх новітніх героїв,
Про світлосяйну і славу їх путь...

Осінь сичала розлюченим гадом,
Дихали гнівом вітри з верховин...
Сталось: Першого дня Листопада
Мрії домріяно — зроджено чин!

Широко певність розпростала крила.
Ранок всміхнувся до воїв своїх:
Звільнено землі Романа й Данила —
Рідні прапори замаяли їх!

Бригнула воля осяйним промінням.
Сумнів останній у муках дотлів:
В руки взяло молоде покоління
Зброю великих хоробрих дідів.

Кров нам зросила—своя і ворожа —
Збройно торований з піснею шлях,
Квітла трояндами, пишна та гожа,
Віра у юних відважних серцях.

Гримнули громами грізно Карпати,
Просять у Києва сили-підмоги:
"Гей, поможи ти нам, Києве-брате,
Лихо здолати, діяти перемоги!..."

Годі вже гнүти у ярмах нам шиї, —
Кличе ж до волі наш соняшний стяг!"
Думно всміхнувся затурбований Київ,
Рүку ж братерську їм радо простяг.

Віяла воля: "Кайдани — розкуті...
Більш не зазнаємо гнүту-образ!"..
Та знову напали напасники люти:
Ринули з заходу й сходу — ураз!...

Плакати — годі! Ще вернемо знову
Те, що згубили в запеклїм бою...
Тільки ж плекаймо у серці чудову
Мрію про волю й Державу свою!

Вірмо і знаймо, що ми — непоборні,
Нас розпорошив—не збив!—бүревій:
Будемо жити в єдній, Соборній,
Вільній могутній Державі своїй!

впроваджує її в літературу, хоче, щоб цієї мови і в цій мові навчалася по школах українська дитвора.

Нав'язуючи до останнього моменту, треба згадати, що в тих часах по українських народніх школах живили не чистої народньої української мови, а штучного макаронізму — мішанини мов української, церковно-слов'янської і польської. Цьому нездоровому явищу протиставить-ся Маркіян Шашкевич, редагуючи "Читанку для малих дітей" в рідній українській мові, в живій мові живого народу. Правда, "Читанка" Маркіяна Шашкевича не була видана за його життя, бо щойно 1850 року, але свою роботу вона зробила. Вона проломила льоди упередження до народньої мови, була впроваджена як підручник до шкіл. В 1853 році зайшла навіть потреба її перевидати.

Для своєї "Читанки" Шашкевич використав частинно матеріал з інших читанок (або інших джерел), частинно помістив у ній власні оригінальні твори. Є в "Читанці" прозові твори, є й вірші-пісні. У підборі матеріалу Маркіян Шашкевич керувався одним засадничим принципом: дати дітям тверді засади християнської етики. Тому то дуже часто окремі твори сперті на мотивах зачерпнутих із Святого Письма. Можна без пересади сказати, що в Шашкевичевій "Читанці" нема твору, який би не причинився чимось для здвигнення у дитини цієї важливої будівлі, що зветься характер.

За літературним жанром у "Читанці" помістив Шашкевич оповідання (чи як їх автор зве "повістки"), байки (у Шашкевича вони зветься "басні"). Окремий розділ становлять віршики-пісні.

Окремі твори з "Читанки" з огляду на свій високий виховний ідеал не втратили актуальности й сьогодні. Щоб дати читачам уявлення про окремі твори "Читанки", перекажемо, а то й зачитуємо деякі з них.

1. З циклу "Повістки": оповідання "О милости і вдячности ко родичам" (в скороченні):

Зустрів один князь чоловіка в полі. В розмові довідався, що поле, на якому цей чоловік працював, навіть не його. Працює він як наймлений робітник за малу плату. Здивувався князь, як цей чоловік може вижити при такому малому заробітку. Здивування князеве стало ще більше, як довідався, що чоловік навіть не витрачає всіх грошей на прожиток: йому вистачає третя частина з того заробітку. На питання, де діває дві частини заробітку, чоловік пояснив, що одною частиною сплачує довги, другу позичає, а з третьої живе. Не зрозумів цієї відповіді князь. Тоді чоловік дав таке пояснення: одну частину дає своїм батькам — це довг, другу частину призначає на виховання дітей і їх освіту — це неначе позичка, яку колись діти повинні звернути своїм батькам. Третя частина призначена на прожиток. Подобалася князеві відповідь, а ще більше розумний і чесний спосіб життя чоловіка. За це нагородив чоловіка великим достатком.

Кінчиться оповідання таким заключенням — спертім на Святому Письмі: "Прилітай к твоєму отцеві в старости его і не спечали его, доки жив; бо, честиш отця — сам честь, а не честиш матір — сам ганьбу маєш". (Сирах).

"Памятайте, діточки, чтіть отця і матір, а довго будете жити і на свѣті гаразд вам буде".

(Твори М. Шашкевича — вид. "Просвіти", стор. 114-116).

Українська збройна сила в обороні Європи

(Закінчення)

II.

Туреччина, зазнавши невдач у своєму намірі здобути Європу через східні країни та стрівши там відсіч із боку найнебезпечнішого для неї українського війська, — проте не відмовилася від своїх імперіалістичних плянів. Вона тільки їх змінила стратегічно, постановивши розгромити Європу через центральні держави, маючи безперечно на увазі й те, що тут уже не стринеться з запорізькими військами.

На чолі нової турецької інвазії став енергійний і амбітний везір Кара Мустафа, який уважався за того, що під кермою Магомета IV зможе довершити завдання. Він пішов дорогою свого попередника, який доручив був переказати маркізові Сен-Андре Монтреніві, що "везір не спочине до того часу, доки не перемінить базиліку св. Петра на стайні для султанових коней."⁷⁾

Підготовка Мустафи до війни була грандіозною й переводилася впродовж сімох років:

"Приготування сповіщали здобуття окциденту з постановою, щоб не було потрібно на нього йти два рази. Найдальші провінції доставили вояків. Прибули вони з берегів Евфрату й із над джерел Ніла. Всі арабські племена, курди, мамелюки, альбанці, татари, навіть греки, йшли під тим самим прапором, і всі передбачення виказувалися по стороні сили. Капітан-паша

---

2. З циклу "Басні". Байка "Сонце і Земля": (дослівна цитата):

Жальковалася Земля перед Сонцем на Облаки: "Що-ж з того, що розганяєш мраки ночі і високо ходиш, коли тя за-про хмари видіти тяжко, котрі тепла твого до мене не допускають і ще до того не раз громами мене разят".

Сонце промовило: "Не нарікай, сестро Земле, то твої діти, ти їх сама родиш".

Так люди часто сами винуваті своєї журби і свого смутку.
(Твори, стор. 119).

3. З віршів-пісень. "Істинне щасте":

Не хочу богатства,
Ані грошей мати,
Ні паном бояром,
Ні царем ся звати;
Лиш добрим най буду
І Богу миленький,
Най люблят мя люди,
Тогди я щасенький.

(Твори, 125)

Як бачимо, Маркіян Шашкевич промощував шлях для української мови не тільки в літературу, але теж і в школу.

Бофало, серпень, 1961

з'їздив усі побережжя Архіпелагу, ліквідуєчи то тут, то там повстання, спричинені Пелопонесом, Кандією, островами. Він утискав ці багаті народи в невольництві, щоб вирвати від них племена й війська. В турецьких пристанях були сконфісковані кораблі всіх націй, крім французьких на те, щоб перетранспортувати муніцію до Смирни, Аляпу, Александрії, Салонік і Бізанцу. 2.000 верблюдів були вжиті впродовж цілих років для перенесення зброї з портів Егейського моря аж до устя Дунаю; ріка зникала під "саїками", які скермовувалися вгору Дунаю; 10.000 возів доставляли ці запаси до укріплених осередків у провінціях Текелі. Війська посувалися впродовж цілої зими з Адріанополу на Білгород і Будапешт; Малярщина почулася відразу здавленою під тягаром цієї необчислимої армії."⁸)

По дорозі прилучилися до турецької армії волохи, молдавани й семигородці. Магомет IV провів свого везіра аж до місцевости Есек, між Білгородом і Будапештом, і з великими урочистостями передав там Карі Мустафі золотом вишите убрання та порошницю з діамантами, як запорукку своєї суверенности речника ісламу. Тодішня європейська преса обчисляла силу Мустафи в 700.000 людей, 100.000 коней, 20.000 верблюдів і т. д.

Європу охопив правдивий страх! Всі держави, крім Московщини, скермували свої сили в напрямку Відня, куди підходила турецька армія. Першим прибув на оборону Відня войовничий князь Льотаринський Карло, який спробував поставити спротив Мустафі на передвіденських форпостах. Одначе, під тиском необчислимої маси турецьких військ, приневолений був відійти з великими втратами на острів Шут, щоб пізніше через Прєсбург, Ваграм і Еслінг опинитися аж в Леопольдштаті, залишивши на полі бою своїх найкращих командантів: лицаря з Савої, брата графа з Суасону, молодого принца Томаса з Арембургу, графа Меліні і т. д. Випертий і з Леопольдштату, він відтягнувся зі своїм військом і отаборився по лівім березі Дунаю, напроти містечка Туль, чекаючи на збройні сили інших європейських держав.

Алярми лунали по цілій Європі! Імператор Леопольд зробив усі зусилля, щоб змобілізувати своїх принців із їхніми військами. Спішили з допомогою баварці й саксонці. Фредерік Гвіюм обіцяв наспіти з військом зараз по закінченні переговорів із Людовиком XIV. Савоя сповістила допомогу військом і грішми. Еспанський король продав у цілях фінансової допомоги одно з своїх великих дібр. За його прикладом пішло багато інших, ангажуючися великими грошовими вкладами. У Португалії регент Дон Педро оподаткувавсь величезними сумами. Центром усієї акції був Рим. В Італії, лісти добровільних оподаткувань кружляли по всіх містах. Члени св. колегії продали на цю ціль все своє дорогоцінне начиння. Лише один кардинал Барберіні віддав своїх 20.000 фльоренів. Папа Інокентій XI сконцентрував усю свою дипломатію й всі свої фінансові сили на боротьбу проти турків. Він пішов так далеко, що дозволив конфіскату еклезіястичних дібр в Італії й Імперії. Богослуження відправлялися по всіх церквах. Віра Христа збудила войовниче піднесення в цілій Європі. Добровольці спішили з усіх сторін під прапор Льотаринського князя. Людовик XIV, який зачав війну з Австрією, зашахований турецькою загрозою в Європі, спинив свої війська над Райном.

Турки прибули передовою сторожею під Відень 14 липня 1683 року. Отаборилися величезним півколом коло фортифікацій міста з півдня й оку-

ували на другий день з півночі Леопольдштат. Відень, замкнений із усіх сторін, мав для оборони на укріпленнях малочисельну залогу під проводом князя Штаремберга. Одначе Кара Мустафа, оточивши Відень, не зачав одразу наступу, виконання якого не представляло для нього труднощів, але отаборився навколо та почав підміновувати місто з заходу. Цю тактику турецького везіра можна пояснити тим, що він чекав, щоб Відень скапітулював сам і багата здобич у місті попала б до його рук ненарушеною, або побоювався, щоб його війська не здеморалізувалися грабуванням до часу, поки не зударяться з ворожими силами. Так облога тривала два місяці — з 14 липня до 12 вересня.

Отже сталося так, що війська європейської коаліції мали час зорганізуватися й сконцентруватися під Віднем. Сили, що надходили, зупинилися на лівому березі Дунаю, коло табору князя Льотаринського. Але й союзні війська не спішилися розпочинати вирішальних боїв із турками, чекаючи на прибуття Собеського. Цю нерішучість можна пояснити тим, що союзні війська справді відчували страх перед силою Кари Мустафи:

“Вірі Отоманів (в перемогу — Л. К.) могло рівнятися лише глибоке занепокоєння союзників. Страх перед великим озброєнням Порти був такий сильний, що на перший почутий крик — Аллах! — наставав безлад і втеча в рядах союзників.”⁹⁾

Собеський у своїх приготуваннях перед походом, старався забезпечити себе з усіх боків:

“Його старання сягали аж на північ, де він уклав ближчий союз із Швецією, і аж в Україну, де він старався одержати поміч у войовничих запорожців.”¹⁰⁾

Остаточо Собеський прибув під Відень. Одначе так, як нетерпляче чекали на прибуття Собеського союзні війська, так і він нетерпляче чекав на когось іншого: ще не прибули козаки. Ще з Брна король писав до королеви:

“Що там чути про козаків? Повідоміть мене та підженіть їх за мною, зробивши догану полк. Менжинському, що ані разу не відізвася.”¹¹⁾

31 серпня Собеський пише знову:

“Злий чоловік полк. Менжинський, був у Львові, але не пише ні слова про козаків та про те, що зробив в Україні. А я так про нікого не думаю, як тільки про козаків, про яких по кілька разів денно зідхаю. Єдине, що прошу: козаків! Коли прибудуть, дайте їм підводи, а без інших людей ми можемо обійтися.”¹²⁾

А вже під самим Віднем:

“Його найбільшим занепокоєнням було те, що не наспіли ще козаки, яких обіцяв привести Менжинський. Це були надзвичайні розвідчики. Татари знаходили в них небезпечних противників. Вони мали свій старий звичай вести війну з турками. Ніяке інше військо не було таким зручним у виловленні стеж для того, щоб довідатися від них про ворожі плани й заразом використати їх, як провідників у наступі на ворога. Це було те, що називалося “тягнути за язик”. Позбавлений цієї помочі, король був примушений менше оперувати своєю кіннотою в небезпечних маневрах, в які вона мала ангажуватися по переході горбистих теренів, що знаходилися перед ними. Його жаль був великий, чужинці, які не розуміли його по-

шани до цього війська, слухали зі здивуванням, як він викрикував безперечно: О, Менжинський, Менжинський!"¹³⁾

9 вересня Собеський, описуючи королеві, як повільно підходять до нього війська, при кінці говорить: "...але що мені по них усіх, коли козаки з Менжинським уже на час не прибудуть, а вони (козаки) тут найпотрібніші люди. Але нехай буде над усім воля Божа". Далі король пише: "Ворона й Менжинський вже тут. Козаки Семена Палія нехай ідуть звичайним шляхом (не через Угорщину). Скільки у вас є козаків, нехай всі йдуть сюди."

Союзні війська перейшли Дунай вище Відня, під охороною лісових горбів Калянберга й околиць. Армія появилася по другій стороні горбистих теренів, пере лівим крилом турецьких військ аж 12 вересня.¹⁴⁾ Лівим крилом армії (три дивізії австрійців і саксонців), яке доходило й до Дунаю, кермував князь Карло Лютаринський. Під його рукою були зі своїми військами принц Людовик із Бадю, князь де Круа, принц Максиміліян, Людовик Найбурський, граф де Леслі, граф де Фонтен, граф Капрара й Любомирський. Центром, що складався з двох дивізій піхоти баварців, франконців та інших, кермував принц Вальдек. Він мав під своєю командою війська трьох принців із Ангальту, трьох принців із Віртембергу, двох принців із ГанOVERу, двох принців із Гольштайну, одного принца з Айзенбаху, принца Гогенцолернів, принца з Чес-Каселю, маркіза де Бово, барона з Мінстеру, князя Гондолю, барона де Барейта й графа Карафу. Правим крилом — що складалося з польської кінноти, до якої пізніше підійшли козацькі війська — командував Собеський із гетьманом Яблонським і пол. Менжинським.

Вирішальний бій під Віднем почався о 8 год. вранці й тривав десять годин (до 6 год. веч.). Завзяті бої зав'язалися спочатку на лівому крилі Карла Лютаринського. Одначе скоро головний бій перенісся на праве крило й правий відтинок центру, де наступали козаки. Зорієнтувавшись, що найбільша небезпека загрожувє турецьким військам там, де атакують козаки, підперті польською кіннотою, Кара Мустафа сконцентрував туди свої найкращі сили під власною командою.

"Зудари противників були надзвичайно жорстокі й сильні."¹⁵⁾

В цей рішучий момент король пускає пробойову частину — запорожців. Він пише про ділання запорозьких козаків так: "Козаки пішли так швидко, сміливо й відважно, що окутані в димі не тільки передмістя, сараї, але й перший палісад опанували, брамою заволоділи й свої стяги з хрестами піднесли на них. Благослови на радість ксензові нунцієві переказати любов мою, козаки врятували, славу заслужили велику."

"Козаки виконали наказ із такою відвагою й швидкістю, що в короткому часі вони були панами не лише передмість, але й турецьких палісад, на яких вони виставили свої прапори з хрестами."¹⁶⁾

"Ввечері, коли розбиті війська Мустафи почали відступ, а Собеський із страху перед можливими несподіванками з боку турків дав гострий наказ зберегти всюди бойовий порядок і здержати війська перед здобуттям здобичі — козаки самотні мали право продовжувати дальший наступ і поширювати паніку серед відступаючих турецьких військ. Вже вночі козаки прорвалися до самої середини турецького табору, висадили великі склади муніції й захопили найкращу частину здобичі."¹⁷⁾

А на другий день, коли союзні війська тріумфально вступили до Відня:

"Козаків носили на руках, вони були героями дня, дістали здобич і універсал із привілеями."¹⁸⁾

Віденська перемога була перемогою християнства над ісламом, Європи над Азією, а з боку військового — перемогою якості над кількістю. І цю якість творило в першу чергу українське козацьке військо. Треба узгляднити самопевність Туреччини в знищенні християнської Європи, як також колосальну армію Кара Мустафи, щоб зрозуміти, яке політичне й стратегічне значення мала участь козацького війська під Віднем. Другого дня по перемозі, Європа свobodно віддихнула.

В сучасності вона знову "на вулькані"... І найбільш болюча проблема всеєвропейського значення міститься знову на терені, де відбувалися в старовину найтяжчі змагання Окциденту з Орієнтом — в Україні. Хто розв'яже цю проблему? Московщина, що впродовж віків приносила Європі тільки ускладнення, а тепер являє видовище морального й політичного розкладу?! Чи може "велика" Польща, що не годна вже далі порядкувати й власними справами? Ключ від цієї проблеми знаходиться в руках Української Самостійної, Соборної Держави, що стане реальністю.

Великі українські гетьмани й воєнні генії — Конашевич-Сагайданий, що переміг Москву й посилив своєю перемогою Польщу, та Богдан Хмельницький, який розгромив Польщу й спричинився, сам того не хотючи, до розбудови московської імперії — залишили перед своєю смертю українській нації каяття. Один, — що йшов із зрадливою Польщею, другий — що з'єднався з підступною Московщиною. Ці каяття є для нас непорушними заповідями: **вже ні краплі української крові для ворожих нам сил, хоч би як прикидалися вони "братерськими", чи "союзними"!**

Нове українське покоління вже розуміє ці заповіді! Воно вже знає, куди й до чого прямує... Українська якість знову переможе ворожу кількість. Наша держава стане підставою рівноваги в Європі, а її збройна сила — аргументом права й порядку. Так буде!

ПРИМІТКИ:

7) N. A. de Salvandi de l'Académie Française: Histoire du roi Jean Sobieski et du royaume de Pologne. Paris, 1856.

8) Idem.

9) Idem.

10) Idem.

11) Т. Стариков: "Вільне Козацтво" ч. 136.

12) Там же.

13) Там же.

14) Див. залучену мапу. — Л. К.

15) Т. Стариков: "Вільне Козацтво", ч. 136.

16) Там же.

17) Воєнна здобич уважалася в тих часах за законну річ. Ворожа нам дипломатія й публіцистика зводила козацькі війни до звичайних бунтів і бандитизму, спираючись у найбільшій мірі на те, що козаки забирали здобич. Коли виходити з такого критерія, то тоді треба зачислити до "грабіжницьких банд" тогочасні війська всіх європейських націй, бо всі вони побирали здобич, як була лише нагода. Під Віднем, наприклад, всі військові ча-

Нове в медицині

(за Ю. Фурмановим)

Колись для направи ушкоджених частин організму пробували застосовувати благородні метали — золото, срібло, платину. В 30-х роках намагались закрити отвір в черепі вже не металевкою, а целулоїдною пластинкою. Але виявилось, що це надто грубий матеріал, який зовсім не приживляється в організмі.

Вирішили шукати таку речовину, яка за своїм хемічним складом була б найбільше подібна до живих тканин.

З незліченної кількості пластмас, створених пізніше, цій вимозі найбільше відповідають дакрон, капрон, лавсан, поролон і айвелон (полівінілформаль). Поролон і айвелон — губчасті пластмаси — мають цікаву властивість. В пори цих речовин врастають тканини організму, створюючи з во-

---

Микола Оверкович

ПРИСЯГА

Не помолюсь, не поклонюсь богам,
Чужим богам, блискучим у гордині: —
Мій Бог зневажений, мій Бог скорботний там,
На здоланій тираном батьківщині.
Землі чужої, кращої землі,
Народ чужий, не назову своїми:
Мій брат з тавром неволі на чолі,
Мій рідний край у попелі і димі...
Не поцілую я чужинну корогов,
Із серця приязні не виточить чужина...
Нехай мій дім, мій храм, мій край — руїна,
Та кличуть тіні їх мене до бою знов: —
Один мій Бог! Одна моя Вітчизна!
Одна моя незломна і любов!

Прага Чеська, 1931

стини одержали більшу або меншу здобич. Вийняток із цього не були навіть короновані особи... Так Собеський писав до королеви: "Щодо моєї здобичі, то неможливо всього описати; ось головні речі: ремінь із діамантами, два годинники з діамантами, чотири чи п'ять дорогих ножів; п'ять порошниць, сафіри, дорогі перли, покривала, скорци й тисячі інших багатель, футра з зібеліну, найкращі в світі. Отже, Ви моє серце, не скажете мені, як кажуть татарські жінки своїм мужам, як вони вертаються без здобичі: — Ти не войовничий, бо мені нічого не привіз, лише люди, які йдуть на самім переді, можуть щось захопити."

¹³⁾ Лист до королеви. Гл. Т. Стариков: "Вільне Козацтво". Ч. 136.

локнами пластмаси міцний каркас. А деякі види айвелона через певний час майже розсмоктуються, і на цьому місці лишається жива тканина.

Маючи такі речовини, лікарі зважились замінювати ними частини людського організму. Ця нова галузь медицини стала одним з розділів алопластики — науки про пересадку в організм чужих йому матеріалів.

Ще недавно, коли йшлося про пластику органів і тканин, мали на увазі лише пересадку в організм його власних частин (аутопластика) або тканин іншого організму (гетеропластика).

Метод алопластики має чимало цінних переваг, бо протези можна виготовити заздалегідь, їм не шкодить тривале зберігання. Існують, наприклад, цілі набори судин різного діаметру, довжини й форми. Хірургу лишається тільки вибрати потрібну,

Нещодавно в Києві професор Ю. Ю. Вороний та заслужений науковець М. О. Дудко з'єднали штучною дакроновою судиною ділянку підколінної артерії у тяжко хворої людини. Успішно працює в цій же галузі д-р М. М. Амосов. Зокрема, в його клініці пластмасовими пластинками закривають дефекти перетинки серця.

Складні операції на легенях стали майже звичними в повсякденній хірургічній практиці. Але чим заповнити порожнину, що утворилася в наслідок видалення частки легені? Це треба зробити неодмінно, бо інакше тут розвивається гнійний процес, який загрожуватиме життю хворого. Випробовували чимало матеріалів, порожнечу заповнювали навіть целулоїдними кульками, схожими на м'ячі від пінг-понга. Але тільки невагома сніжно-біла пластмасова губка — поролон — виявилася придатною для цієї мети. Вперше він був застосований в Українському інституті туберкульозу з ініціативи доцента О. Г. Губаніва. А нині з усієї України надходять повідомлення про широке використання цього матеріалу.

Застосування пластмас в медицині — неосяжне. Хірурги навчились замінити пластмасовими протезами частини ушкоджених суглубів, зберігаючи при цьому їх рухомість. А недавно лікарі замість пошкодженої барабанної перетинки поставили хворому капронову, ще кілька років тому така операція здавалась би фантастичною!

Дедалі частіше в зубопротезних кабінетах можна почути прохання:

— Ставте пластмасовий... Щоб непомітно було!

І справді, міцні, близькі до натурального кольору пластмасові зуби майже не відрізняються від природних.

Пластмаси не тільки замінюють тканини та органи людського організму. Вони відіграють чималу допоміжну роль у медицині. Уявіть собі хоч би операцію на мозку. Найтонша ювелірна робота не зрівняється з нею. Жодна ділянка рани не може лишитися поза увагою хірурга. "А інструменти, які закривають операційне поле" — скажете ви. Ні, інструменти не заважають лікареві — адже вони прозорі, зроблені теж з синтетичного матеріалу — плексигласу.

Дедалі частіше пластмаси замінюють метал у складних медичних приладах. Чимало деталей машини "Серце—легені", яка дала змогу оперувати на "сухому" серці, апарата для керованого наркозу, складних вимірювальних приладів зроблено теж з пластмаси.

З'явилися суперники і в гіпсу: це — пов'язки з швидкотвердіючих синтетичних смол. Вони дуже міцні, легкі, добре миються.

НА КНИЖКОВОМУ РИНКУ

Яр Славутич, *Оаза*, п'ята збірка поезій. Едмонтон, 1960. 63 стор.

Українська еміграційна поезія збагатилась новою працею знаного українському суспільству поета і науковця Яр Славутича. Збірка поділена на три розділи і має сорок дві поезії. Зрештою діло не в кількості віршів, а в їхній якості, а під цим оглядом Славутич відомий як добрий майстер вірша.

В його поезіях бачимо шляхетне викінчення і багатство як поетичних прийомів, так і красу чарівної української мови.

Особливо цінні в поезії Славутича картини-описи рідного краю, жагуча туга за батьківщиною і роздвоєння душі, притаманне кожному з нас, що мусіли покинути Україну і розплистись в діяспорі або творити острівці українського життя в чужому морі.

Деякі з тих картин прямо молитовного настрою, як от:

“Лиш дай у тяжкому сконі
Узріти євшан степів,
На древнім отчиннім лоні
Почути дніпровий спів,
І, впавши на рідну землю,
Її цілувати вщерть...
Тоді без жалю приємлю,
Немов нагороду, смерть.”

(Стор II.)

Яр Славутич, як і багато інших поетів, особливо колишні “вісниківці”, поет-месіяніст. Він вірить у призначення України, вірить у Творця всесвіту. Його поезія повна бойової наснаги і творчого оптимізму. Його поезія динамічна, повна наснаги хліборобських динарців. Його вірші, немов достиглі грозна калини, вони сповнені кров'ю серця поета.

У наших сірих буднях, в нашому зматеріалізованому світі, ця книжечка принесе читачеві у тиху вечірню годину заспокоєння болю і турбот.

Орест Зірка

В клініки передано тільки перші досліди експериментаторів, а життя підказує нові й нові проблеми. Єдина на Україні експериментально-хірургічна лабораторія по застосуванню пластмас у медицині, що існує на базі Українського науково-дослідного інституту туберкульозу, проводить нині цікаві дослідження.

Поролонowymi та айвелонowymi трубками тут замінюють ділянки ди-хальних шляхів, шлунка, кишок, сечового міхура та інше. Поролонем заповнюють заглиблення після видалення м'язів, очну западину, якщо людина втратила око, — поролон зберігає форму западини і дає можливість згодом поставити очний протез. Всі ці операції роблять поки що на тваринах, але деякі результати наукових спостережень вже впроваджують в лікарнях.

Міцні творчі зв'язки встановились між лабораторією та Київським науково-дослідним інститутом штучного волокна, де вперше на Україні виготовлено пластмасові протези судин.

Роботою київських експериментаторів зацікавились численні хеміки в Україні та поза її межами.

Дитяча Енциклопедія Українознавства стає дійсністю

Заходами ОПДЛ здійснюється давній його задум — видання першої в нас Дитячої Енциклопедії Українознавства. Запланована вона в 6 книжках у формі легких приступних статей та оповідань, а то й віршів. Редакторами і співробітниками є відомі працівники в ділянці дитячої літератури, науковці, педагоги, мистці-графіки та інші особи. Дальших співробітників — до окремих тем ангажує редакція ДЕУ, яка радо приймає теж усякі надіслані відповідні матеріали, побажання і под. Саме появилася одна з книжок ДЕУ — **“СЛАВА НЕ ПОЛЯЖЕ”** — про козацьчину з численними ілюстраціями й картами, в мистецькому оформленні, у форматі вісімки (6x9 інчів), в ціні \$2.00, в полотняному переплеті \$2.60. Книжка становить для себе цілість, а видана так, як дозволили на це можливості ОПДЛ. Доля дальших випусків із запланованими вставними кольоровими картинами залежна передусім від підтримки громадянства та установ, а головню від батьків-матерей, рідношкільних учителів і молодечих організацій.

ОПДЛ просить надсилати замовлення на ДЕУ, щоб устійнити висоту накладу дальших випусків — хто замовить тепер цілість ДЕУ, одержить її по зниженій ціні. Остаточна ціна ДЕУ буде устійнена залежно від успіху випуску п. з. **“Слава не поляже”** та кількості замовлень на цілість.

Дитячі енциклопедії стали сьгодні буденним фактом у багатьох народів — вони є легітимацією їх культури і турботи за виховання й навчання молодого покоління. Найвища пора мати і нам таку легітимацію. ОПДЛ сподівається успішно завершити започатковане діло при широкій моральній і матеріальній підтримці загалу нашого громадянства. В усіх справах просимо писати на адресу: **Nashym Ditiyam — 39 Jennings Ave., Toronto 9, Ont. Canada**

ГУРТКИ ЧЛЕНІВ-ПРИХИЛЬНИКІВ ОПДЛ

Процес нашого релігійного й національного виховання немислимий без рідної і нової дитячої літератури і справа цієї літератури не може бути предметом турботи тільки невеликого гурта дійсних членів ОПДЛ, а мусить стати справою якнайширших кругів нашого громадянства. Для розгорнення й успішности праці ОПДЛ є конечні гуртки членів-прихильників ОПДЛ в українських еміграційних осередках у вільному світі і тому Управа ОПДЛ закликає передусім батьків-матерей, педагогів, виховників та взагалі громадян доброї волі зголошуватися в члени-прихильники ОПДЛ та творити місцеві гуртки цих членів для активної й плянної підтримки праці ОПДЛ для добра української дитини. За відповідними інформаціями і пляном праці просимо звертатися до Управи ОПДЛ.

КУРІННЯ СПРИЧИНЯЄ У МАЛОЛІТНІХ НЕДУТУ РАКА...

Американська Асоціація Хвороби Рака під керівництвом д-ра Даниїла Горна перевела досліди над близько двадцять двома тисячами середньошкільних учнів та учениць. Одна четверта хлопців та одна восьма дівчат були нормальними курцями. Зрозуміло, що такий загрозливий стан змушує подумати над способами рятунку молодечих організмів, заки вони не захворіють на жакливу недугу рака.

Відівчився...

(Гумореска)

Звідкіля стало відомо, що одна крапля нікотину вбиває коня? Особисто я ніколи не бачив, як кінь запалює цигарку. Дружина теж не була свідком такої неймовірної події, але наукові твори про цю легендарну тварину читала. І тому безжалісно стьобала мене батогом антиніотинової критики:

— Ти не кінь! З тебе і півкраплі досить... Подивись, на кого ти схожий. Жовтий, смердючий! Як недокурок!..

Це катування вона з жіночою послідовністю повторювала кожного дня.

Якось у моєму мозку, збудженому хмарами диму, мов блискавка, майнула рятівна ідея. І я негайно почав втілювати її в життя.

— Тихо! — гукнув я. — Давай розмовляти на розум.

— Це ж як? — зацікавилась дружина.

— А так: я кидаю курити, ти — лягати.

"Максимум годину доведеться чекати, — підступно підражував я. — Більше вона без лайки не витримає".

І увяв собі: жінка одразу стала такою тихою, наче голос втратила. Не лається! Минає вже друга, третя година, а я мучусь, я страждаю... Курець мене зрозуміє!

Кінець кінцем, обміркував я свій стан стратегічно, обміркував його тактично і вирішив йти на сімейні конфлікти.

Тут треба вам сказати, що дружина моя готує борщі так, як тільки вона вміє готувати. Це не борщі, а клясичні кұховарські симфонії! І все ж. коли я сів до столу, в мене вистачило рішучості зневажливо запитати:

— Що це таке в тарілці?

— Борщ. — пояснила вона.

Я сьорбнув і скривився:

— Це не борщ, а якась комедія

Після такої нищівної образи я мав усі підстави почути ось таке ласкаве побажання: "Щоб тебе на тому світі ликом годували!"

Але дружина зробила найжахливіше — вона з лагідною посмішкою вилила кұховарську симфонію в помийне відро.

Ганьбити котлети я не наважився, хоч за хвилину до того мав намір порівняти їх з підощвами.

Наступного дня я одержав платню й похмуро кинувся в згубні обійми "зеленого змія". Після глибокого рейду по ресторанах та буфетах я порушив вуличну тишу козацькою піснею:

А позаду Сагайдачний,   А позаду Сагайдачний,   Що проміняв жінку
На тютюн та люльку,   Не-о-ба-ачний...

Історичний приклад гетьмана війська запорозького запалив мене. Вдома я поставив питання рұба:

— Або вилай, або проміняю тебе на тютюн та люльку!

Цей ультиматум дружину не злякав, але мої легковажні витрати її стурбували. Щоб якось затулити дірку в сімейному бюджеті, вона ранком здала у ломбард мій новий костюм.

Муки мої були нестерпні, і наприкінці тижня я зважився на відчайдушний крок. Купив букет квітів і подарував його сусідці. Сусідка вкрай здивувалася й віддала мені пиріжками власного виробництва. Проте навіть

ці речові докази не справили на дружину належного враження і не викликали в неї жодного уціплювого слова.

Останні зусилля зовсім виснажили мене. Кілька днів я не розмовляв з дружиною. Але не курив і вперто чекав, коли вона капітулює.

І нарешті прийшла ця святкова мить.

— Іванку, — каже вона, — бачу твої страждання, але не можу тебе вилаяти. Відвикла!

Тоді і я викинув білий прапор:

— Катрусю! — кажучу, — тяжко тобі було, але, слово честі, курити мені вже не хочеться. Відвик!

З того часу я наче помолодшав. Як бачите, не курю. І вам не раджу. Одна крапля нікотину вбиває коня...

Юрко Худорлявий

Худі та товсті

Це досить поширене захворювання, на яке страждають і чоловіки, і жінки. Перші його ознаки помітні без лікарського огляду.

— Перестав, жінко, гудзики, — просить чоловік, — а то вже нагортка на животі не сходиться.

— Та й мені щось стало тіснувате, — скаржиться дружина.

Поправились, сердешні, роздобріли...

Давно вже настала пора переглянути відоме прислів'я: "Поки товстий схудне, то худий помре". Варто прислухатись до іншої народної мудрости: "Сніданок з'їж сам, обід розділи з приятелем, а вечерю віддай ворогові".

Справді, не кожен знає, як шкідливі для здоров'я надмірності в їжі. Від цього порушується діяльність серця, печінки й інших органів. Повні люди хворіють набагато частіше, ніж худі, передчасно старіють, стають немічними.

Але як дізнатись, чи не перейшли ми небезпечну для здоров'я межу. чи не вища ваша вага за нормальну? Найкраще звернутися до лікаря. Він точно визначить, скільки, відповідно до зросту й віку, ви повинні важити. Лікар порадить, як запобігти хворобливим явищам, викликаним, можливо, порушенням обміну речовин та іншими причинами.

Контролюючи свою вагу, не треба забувати про те, що краще бути трохи худим, ніж ледь повним. А тому не дуже довіряйте своєму апетитові... Вживайте більше овочів, молочних продуктів і менше м'яса, товщів, зокрема, сала.

Дієтичне харчування для людей, схильних до ожиріння, — це окрема тема, суто медична. Ми ж звертаємо вашу увагу на те, що їсти треба вміру, впорі, регулярно, тричі на день. І не куріть хоч би до сніданку, натщесерце. Нікотин знижує апетит. Після "ранкової" цигарки ви похапцем випиваєте склянку чаю, а потім, в обід, накидаєтесь на першу й другу страву, просите дружину — "підбав ще" й перевантажуйте шлунок, а відтак і весь організм.

І ще уникайте отієї невинної, як декому здається, чарочки горілки до обіду. Систематичне вживання спиртних напоїв — це ж і є одна з форм алкоголізму, що веде до ожиріння, до склерози й інших захворювань.

Наш інформатор — Торонто

А Д В О К А Т И

С. Р. ФРОЛЯК

80 Richmond St. W. — Suite 302
Tel.: EM 2-2585

Л. В. ЛИТВИН

375 Queen St. W. — EM 6-7040

СТЕФАН ЗАГУМЕННИЙ

6 Adelaide St. E. EM 4-6217

Д Е Н Т И С Т И

Д-р В. Л. СТЕЧИШИН

982 Bloor St. W. — LE 2-1942

Д-р БОГДАН ЗАПУТОВИЧ

366 Vaughan Rd. — RU 7-7901

Dr. E. Wachna

386 Bathurst St. — EM 4-6515

Л І К А Р І

Д-р РОМАН БАБИН

46 Crang Ave. — LE 2-4000

Д-р РОМАН ЦУРКОВСЬКИЙ

242 Runnymede Rd. — RO 6-6051

Д-р В. ДЕБЕРА

312 Bathurst St. — EM 4-8532

Д-р Ф. МЕЛЬНИК

750 Dovercourt Rd. — LE 6-1619

Д-р Г. ШИМАНСЬКИЙ

312 Bathurst St. — EM 6-3874

Д-р С. КУЧМЕНДА

312 Bathurst St. — 368-3204

Д-р Е. ШКЛЯР

1334 King St. W. — LE 6-8997

А П Т Е К И

Sanitas Pharmacy

К. і Н. Медвідські

546 Queen St. W. — EM 3-3746

MEDICUS PHARMACY

O. Chabursky — O. Dzulynsky

312 Bathurst St. — 368-4956

КРЕДИТОВІ СПІЛКИ

БУДУЧНІСТЬ

140 Bathurst St. — EM 6-9863

УКРАЇНСЬКА (Торонто) КРЕД. СПІЛКА

297 College St. — WA 2-1402

КРЕДИТОВА СПІЛКА

ПРИ ЦЕРКВІ М. Б. Н. П.

278 Bathurst St. — 368-4227

АВТОМАШИНИ

Parkway Auto Body Repairs

1974 Dundas St. W. — LE 1-1227

КЛІШАРНЯ

Aurora — Photo Engravers Co.

525 King St. W. — 368-4995

UKRAINIAN ART — Ceramic Studio

861 Queen St. W. — EM 3-1686

Портрети визначних українських
дітячів

"M E T A"

Box 371, Term. "A", Toronto, Ont.

О Д Я Г:

Найбільший вибір мужеського,, жіночого й дитячого одягу

E. DUMYN LTD.

552 Queen St. W.

Tel.: EM 4-4726

Firchuk's Fabrics

670 Queen St. W.

EM 4-5036

Styletex Textils

C. Медницький

555 Queen St. W. — EM 6-3375

О Р Б І Т

Shoes — Novelty — Gifts Centre

434 Queen St. W. — 460 Bloor St. W.

EM 6-4572 LE 6-8200

Panama Shoe Co.

Федір Лавринюк

610 Queen St. W. — EM 4-0518

ОГРІВАННЯ — ФОРНЕСИ — ОЛИВА

Alberta Fuel Ltd.

278 Bathurst St. — EM 2-3224

Future Fuel Oil Ltd. & Service Station

945 Bloor St. W. — LE 6-3551

П Е К А Р Н І

U. P. A.

HOME TOWN BAKERY

164 Kane Ave. — RO 7-7246

Beaver Bread Ltd.

103 Lightborne Ave. — LE 5-7445

Future Bakeries

А. і Р. Вжесьневські

739 Queen St. W. — 368-4235

ПОХОРОННІ ЗАВЕДЕННЯ

Василя Заліщук

455 Queen St. W. — 368-5370

Cardinal J. & Son

366 Bathurst St. — 368-8655

РЕАЛЬНОСТЕВІ БЮРА

Д-р Осип Бойко

383 Roncesvalles Ave. — LE 4-8821

Р. ЧОЛКАН

527 Bloor St. W. LE 2-4404

W. Hrynyk — Real Estate**В. В. Гриник**

726 Queen St. W. — EM 3-5316

ARKA BOOK STORE575 Queen St. W. — Toronto, Ont.
EM 6-7061**РЕСТОРАНИ****Victoria Grill****П. і В. Наумчуки**

612 Queen St. W. — EM 6-3380

ЗАЛІЗНІ ТОВАРИ**W. H. Lake Hardware Ltd.**

608 Queen St. W. — EM 3-9631

Denison Hardware Store**Григорій Ковалишин**

482 Queen St. W. — EM 6-1447

Toronto Refrig. Fixture Co.

937-947 Queen St. W. — 368-3091

Українська гуртівня**споживчих товарів****UVA Trading Co.**

420—428 Bathurst St.

WA 2-6115 — WA 2-6116

Г А Р А Ж І**Star Motors Service Station****О. Крушельницький — В. Тимоць**

3441 Dundas St. W. — RO 6-7721

ФОТОГРАФИ**Anne's Photo Studio****В. Трач**

865 Queen St. W. — 368-3147

Astor Studio**Осип Васік**

828 Bloor St. W. — LE 4-1907

Steven Photo Studio**Ст. і О. Кутувий**

927 Bloor St. W. — LE 1-0777

ЮВІЛЕРИ**Queen's Jewellers**

529 Queen St. W. — EM 6-1384

М'ЯСНІ ВИРОБИ**І та Ю. ПАВИЧІ**

809 Queen St. W. — EM 4-0658

Essex Packers Ltd.**Гнат Поворозник**

Hamilton — Toronto — EM 6-2271

Ontario Meat Products**О. Февера**

783 Queen St. W. — EM 4-7720

Rochester Furniture**М. Герус — М. Дейнега**

423 College St. — EM 4-1434

Royce Radio & Furniture Co.**Лев Дюпа — власник**

1529 Dupont St. W. — LE 5-0175

МОЛОЧАРНІ**M-C Dairy Co.**

212 Mavety St. — RO 6-6711

Green Vale Dairies Ltd.

3156 Dundas St. W. — RO 7-1728

Roger's Dairy Ltd.

459 Rogers Rd. — RO 9-7193